

P.M. = <u>ผลบวกของน้ำหนักของทุกข้อในตารางปุยของค์</u> จำนวนข้อที่นำมาวิเคราะห์

ขั้นที่ 5 นำผลที่คำนวณได้มาแปล โดยมีเกณฑ์ที่ใช้ในการแปลผล คือ

ค่า P.M. ตั้งแต่ 1 – 3.99 หมายถึง หลักสูตรมีคุณภาพต่ำหรือควรแก้ไข

ค่า P.M. ตั้งแต่ 4 – 9.99 หมายถึง หลักสูตรมีคุณภาพปานกลางหรือใช้ได้

ค่า P.M. ตั้งแต่ 10 – 18 หมายถึง หลักสูตรมีคุณภาพสูงหรือดีมาก

การประเมินหลักสูตร เป็นการตรวจสอบหลักสูตรใน 3 ลักษณะ คือ ก่อนใช้หลักสูตร ระหว่างใช้หลักสูตร และหลังใช้หลักสูตร โดยการประเมินจากองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร นำผลมาพิจารณาและเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ และตัดสินคุณภาพของหลักสูตร นั้น สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการประเมินหลักสูตรของปุยของค์มาใช้ในการประเมินหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นก่อนนำไปทดลองใช้ โดยประเมินในองค์ประกอบ 3 ด้าน ที่สำคัญของหลักสูตร คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ และการวัดผลและประเมินผล โดยใช้ตารางปุยของค์ในการคิดคำนวณ เมื่อได้ตัวเลขหรือผลจากการคำนวณก็นำมาเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ เพื่อตัดสินคุณภาพของหลักสูตรว่าอยู่ในระดับใด

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีสาระสำคัญซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2545 ก, หน้า 4-25)

หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับ ความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและ เท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้

5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์
4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญหา และทักษะในการดำเนินชีวิต
5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค
7. เข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

โครงสร้าง

เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ให้สถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

1. ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียนดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

2. สาระการเรียนรู้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

2.1 ภาษาไทย

2.2 คณิตศาสตร์

2.3 วิทยาศาสตร์

2.4 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

2.5 สุขศึกษาและพลศึกษา

2.6 ศิลปะ

2.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี

2.8 ภาษาต่างประเทศ

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้ เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด และเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์

เรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ไว้ในสาระการเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะ กลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา

กลุ่มภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษทุกช่วงชั้น ส่วนภาษาต่างประเทศอื่น ๆ สามารถเลือกจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับส่วนที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้น สถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ให้สอดคล้องและสนองตอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

3. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1 กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ

3.2 กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

4. มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1 มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.2 มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6

มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้นตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้

5. เวลาเรียน

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800-1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800-1,000 ชั่วโมง
โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,000-1,200 ชั่วโมง
โดยเฉลี่ยวันละ 5-6 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนปีละไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง
โดยเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

การจัดหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในการพัฒนาผู้เรียน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สำหรับผู้เรียนทุกคน ทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถปรับใช้ได้กับการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สถานศึกษาต้องจัดสาระการเรียนรู้ให้ครบทั้ง 8 กลุ่มในทุกชั้น ให้เหมาะสมกับธรรมชาติและระดับพัฒนาการของผู้เรียน

ช่วงชั้นที่ 1 และ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และปีที่ 4-6 การศึกษาระดับนี้เป็นช่วงแรกของการศึกษาภาคบังคับ หลักสูตรที่จัดขึ้นมุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ การติดต่อสื่อสารและพื้นฐานความเป็นมนุษย์ เน้นการบูรณาการอย่างสมดุลทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและวัฒนธรรม

การจัดเวลาเรียน

ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนให้ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมในแต่ละชั้นปี ทั้งการจัดเวลาเรียนในสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และรายวิชาที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติม รวมทั้งต้องจัดให้มีเวลาสำหรับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียนตามความเหมาะสม

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเป็นรายปี โดยมีเวลาเรียนวันละประมาณ 4-5 ชั่วโมง การจัดเวลาเรียนในกลุ่มภาษาไทยและคณิตศาสตร์อาจใช้เวลาลดลงเหลือประมาณร้อยละ 40 ของเวลาเรียนในแต่ละสัปดาห์ โดยให้เวลากับกลุ่มวิทยาศาสตร์มากขึ้น สำหรับการเรียนภาษาไทยและคณิตศาสตร์ แม้เวลาเรียนจะลดลงยังคงต้องฝึกฝน ทบทวนอยู่เป็นประจำ เพื่อพัฒนาทักษะขั้นพื้นฐานในระดับที่สูงขึ้น ดังนั้นสถานศึกษาจะมีเวลาอย่างเพียงพอให้ได้มีโอกาสเล่น ทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและปฏิบัติงานต่าง ๆ โดยต้องจัดเวลาเรียนในแต่ละกลุ่มสาระและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนประมาณร้อยละ 20 ส่วนเวลาที่เหลือ สถานศึกษาสามารถจัดกิจกรรมอื่น ๆ ได้ตามความเหมาะสม

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียน ของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้ อย่างเต็มตามศักยภาพ

สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องจัดทำหลักเกณฑ์ และแนวปฏิบัติ ในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติ ร่วมกันและเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและ ประเมินผลทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ ตลอดจนการประเมินภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนแก่ ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา

การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน มีจุดหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียน คือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรมและ ค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่/เพียงใด ดังนั้นการวัด และประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลายเน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระ การเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปใน กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมินความประพฤติ พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และผลงานจากโครงงานหรือแฟ้มสะสมผลงาน ผู้ใช้ผลการประเมินในระดับชั้นเรียนที่สำคัญ คือ ผู้เรียน ผู้สอนและพ่อแม่ ผู้ปกครอง จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และ ค้นหาข้อมูลเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะทำให้อะท้อนให้เห็นภาพสัมฤทธิ์ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะทราบระดับความก้าวหน้า ความสำเร็จของตน ครู ผู้สอนจะเข้าใจความต้องการของ ผู้เรียนแต่ละคน แต่ละกลุ่มสามารถให้ระดับคะแนนหรือจัดกลุ่มผู้เรียน รวมทั้งประเมินผลการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองได้ ขณะที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง จะได้ทราบระดับความสำเร็จ ของผู้เรียน

สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมิน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ สถานศึกษา

การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้าน การเรียนรู้เป็นรายชั้นปีและรายช่วงชั้น สถานศึกษานำข้อมูลที่ได้นี้ไปใช้เป็นแนวทางใน การปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ รวมทั้งนำผลการประเมินช่วงชั้นไปพิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้น กรณีผู้เรียนไม่ผ่านมาตรฐาน

การเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ สถานศึกษาต้องจัดให้มีการเรียนการสอนซ่อมเสริม และจัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วย

การประเมินคุณภาพระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดต่อไป ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีสาระสำคัญซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2545 ข, หน้า 3-16)

ความสำคัญ

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทุกคนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้องเรียน ทั้งนี้เพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้นี้ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันบนโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตัวเองกับบริบทสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม มีความรู้ ทักษะ คุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสม โดยให้ผู้เรียนเกิด ความเจริญงอกงามในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านความรู้

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะให้ความรู้แก่ผู้เรียนในเนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอดและหลักการสำคัญ ๆ ในสาขาวิชาต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยธรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประชากรศึกษา และสิ่งแวดล้อมศึกษา ตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้น โดยจัดการเรียนรู้ในลักษณะ บูรณาการหรือสหวิทยาการ

2. ด้านทักษะและกระบวนการ

ในการเรียนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมนั้น ผู้เรียนควรจะได้พัฒนากระบวนการต่าง ๆ จนเกิดทักษะและกระบวนการ ดังนี้

2.1 ทักษะการคิด เช่น การสรุปความคิด การแปลความ การวิเคราะห์หลักการและการนำไปใช้ ตลอดจนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

2.2 ทักษะการแก้ปัญหา ตามกระบวนการทางสังคมศาสตร์ กระบวนการสืบสอบ เช่น ความสามารถในการตั้งคำถามและการตั้งสมมติฐานอย่างมีระบบ การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล การทดสอบสมมติฐานและสรุปเป็นหลักการ

2.3 ทักษะการเรียนรู้ เช่น ความสามารถในการแสวงหาข้อมูลความรู้โดยการอ่าน การฟัง และการสังเกต ความสามารถในการสื่อสาร โดยการพูด การเขียน และการนำเสนอ ความสามารถในการตีความ การสร้างแผนภูมิ แผนที่ ตารางเวลา และการจัดบันทึก รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีและสื่อสารสนเทศต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้

2.4 ทักษะกระบวนการกลุ่ม เช่น ความสามารถในการเป็นผู้นำและผู้ตามในการทำงานกลุ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการทำงานกลุ่ม ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ สร้างสรรค์ผลงาน ช่วยลดข้อขัดแย้งและแก้ปัญหาของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ด้านเจตคติและค่านิยม

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะช่วยพัฒนาเจตคติ และค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและความเป็นมนุษย์ เช่น รู้จักตนเอง พึ่งตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีความกตัญญู รักเกียรติภูมิแห่งตน มีนิสัยในการเป็นผู้ผลิตที่ดี มีความพอดีในการบริโภค เห็นคุณค่าของการทำงาน รู้จักคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นกลุ่ม เคารพสิทธิของผู้อื่น เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความผูกพันกับกลุ่ม รักท้องถิ่น รักประเทศชาติ เห็นคุณค่าอนุรักษ์และพัฒนา ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา และการปกครองของศาสนา และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

4. ด้านการจัดการและการปฏิบัติ

กิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม สามารถนำความรู้ ทักษะ ค่านิยมและเจตคติที่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยมาใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้

วิสัยทัศน์

1. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นศาสตร์บูรณาการที่มุ่งให้เยาวชนเป็นผู้มีการศึกษา พร้อมทั้งจะเป็นผู้นำ เป็นผู้ที่มีส่วนร่วม และเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบโดย

1.1 นำความรู้จากอดีตมาสร้างความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศเพื่อการตัดสินใจในการเป็นพลเมืองดี

1.2 นำความรู้เกี่ยวกับโลกของเรามาสร้างความเข้าใจในกระบวนการก่อเกิดสภาพแวดล้อมของมนุษย์เพื่อการตัดสินใจในการดำรงชีวิตในสังคม

1.3 นำความรู้เรื่องการเมืองการปกครองมาตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครอง ชุมชนท้องถิ่น และประเทศชาติของตน

1.4 นำความรู้เรื่องการผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ มาตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเพื่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการอยู่ในสังคม

1.5 นำความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของจริยธรรม ศาสนา มาตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติตนและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

1.6 นำวิธีการทางสังคมศาสตร์มาค้นหาคำตอบเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในสังคมและกำหนดแนวทางประพฤติปฏิบัติที่สร้างสรรค์ต่อส่วนรวม

เยาวชนจำเป็นต้องศึกษาสาระการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้เข้าใจสังคมโลกที่ซับซ้อน สามารถปกครองดูแลตนเอง รับผิดชอบ เอาใจใส่ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของโลกได้

ดังนั้น ตลอดระยะของการศึกษา ควรแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้ใช้ความรู้อย่างมีความหมาย เพื่อการตัดสินใจ การสำรวจตรวจสอบ การสืบค้น การสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ และนำทางตนเองและผู้อื่นเชื่อมโยงความรู้ที่เรียนรู้สู่โลกแห่งความเป็นจริงในชีวิตได้

2. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้นุรณาการสรรพความรู้ กระบวนการและปัจจัยต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้ตามเป้าหมายของท้องถิ่นและประเทศชาติ การเรียนการสอนต้องใช้ข้อมูล ความรู้ทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศชาติ และระดับโลก เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน

3. ผู้เรียนได้อภิปรายประเด็นปัญหาร่วมสมัย ร่วมกับเพื่อนและผู้ใหญ่ สามารถแสดงจุดยืนในค่านิยม จริยธรรมของตนอย่างเปิดเผยและจริงใจ ขณะเดียวกันก็รับฟังเหตุผลของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนอย่างตั้งใจ

4. การเรียนการสอนเป็นบรรยากาศของการส่งเสริมการคิดขั้นสูงในประเด็นหัวข้อที่ลึกซึ้ง ทำทาย ผู้สอนปฏิบัติต่อผู้เรียน ที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยความหมาย ให้ผู้เรียนได้รับการประเมินที่เน้นการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ทุกรายวิชา

5. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีการจัดเตรียมโครงงานที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมที่ให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่เรียนไปใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิต

พื้นฐานแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นศาสตร์แห่งบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีลักษณะของการเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ในหลักสูตรเข้าด้วยกัน ซึ่งสามารถบูรณาการกับกลุ่มอื่นได้ดังนี้

1. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้ดีกับการเรียนกลุ่มภาษา ผู้เรียนที่เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ต้องใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้เป็นอย่างดี ใช้ภาษาในการให้เหตุผลและแก้ปัญหาต่าง ๆ เปิดโลกทัศน์ให้ผู้เรียนได้เข้าใจโลกด้วยการศึกษาวรรณกรรมเหล่านี้ในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม วรรณกรรมจากสิ่งพิมพ์ที่ปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวัน

2. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้ดีกับการเรียนกลุ่มศิลปะ ศิลปะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจมุมมองต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับโลก งานศิลปะสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงของสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ในยุคสมัยต่าง ๆ ได้ ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โลกกว้างและทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์

3. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้ดีกับการเรียนกลุ่มคณิตศาสตร์ ผู้เรียนได้ใช้แนวคิดทางคณิตศาสตร์ในการจัดระบบ วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์หรือประเด็นปัญหาในสังคมได้ นำวิธีการแก้ปัญหามาใช้เพื่อประเมินความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในอดีตกับเงื่อนไขในปัจจุบันและผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

4. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้ดีกับการเรียนกลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดเกี่ยวกับการศึกษาโลก ทั้งทางกายภาพและทางสังคม การตรวจสอบผลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตในสังคม การนำแนวคิดทางวิทยาศาสตร์มาใช้และผลที่เกิดขึ้นทั้งสองวิชาสามารถเชื่อมโยงให้ผู้เรียนเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริง

5. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้ดีกับการเรียนกลุ่มพลศึกษาและสุขศึกษา พลศึกษาและสุขศึกษาช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาเจตคติ ค่านิยม จริยธรรมและวิธีการต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการแก้ปัญหาและการตัดสินใจในเรื่องราวต่าง ๆ ได้ สามารถใช้ทักษะและการปฏิบัติตนทางพลศึกษาและสุขศึกษา มาดำรงชีวิตเพื่อพัฒนาร่างกาย อารมณ์และจิตใจให้มีคุณภาพ

6. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้ดีกับการเรียนกลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยี การเรียนการงานอาชีพและเทคโนโลยีมุ่งให้มีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ในงานที่เป็นพื้นฐานของงานวิชาอาชีพ มีทักษะในการทำงาน มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ

มีจริยธรรม คุณธรรมในการทำงาน และสามารถนำความรู้ ทักษะและกระบวนการเทคโนโลยีไปใช้ในการดำเนินชีวิต เน้นการดำเนินชีวิตในสังคมบนพื้นฐานของสัมมาอาชีวะที่ก่อปรด้วยคุณธรรม จริยธรรม และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น เน้นการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีที่ต้องประกอบอาชีพ ที่สุจริต และเป็นประโยชน์ต่อตนและสังคมส่วนรวมด้วย

คุณภาพผู้เรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระพื้นฐานที่ผู้เรียนต้องเรียน ประกอบด้วยศาสตร์สาขาต่าง ๆ หลายแขนง มีลักษณะ เป็นพหุวิทยาการ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะกระบวนการ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ที่พึงประสงค์ รวมทั้งได้แสดงบทบาทและความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อ สภาพแวดล้อม

จากองค์ประกอบดังกล่าว จึงทำให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีจุดเน้น ในการสร้างคุณภาพของผู้เรียน ดังนี้

1. ยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ สามารถนำหลักธรรมคำสอนไปใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้ เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม
2. ยึดมั่น ศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามไว้เป็นมรดกของชาติ เพื่อสันติสุขของสังคมไทยและสังคมโลก
3. มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพเพื่อการดำรงชีวิต อย่างมีคุณภาพ และสามารถนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภาคภูมิใจในความเป็นไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ และนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้
5. มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม มีจิตสำนึก อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

1. ได้เรียนรู้เรื่องราวของจังหวัด ภาคและประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมือง การปกครอง และสภาพเศรษฐกิจ โดยเน้นความเป็นประเทศไทย

2. ได้รับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธีและพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น
3. ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้น
4. ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน
5. ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อขยายประสบการณ์ ไปสู่การทำความเข้าใจในภูมิภาค ชักโลกตะวันออกและตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

สาระ

สาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้นี้เป็นสาระหลักที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนทุกคน ในการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนควรบูรณาการสาระต่าง ๆ เข้าด้วยกันเท่าที่จะเป็นไปได้

สาระที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

โดยมีรายละเอียดของการจัดกรอบแนวคิดการจัดทำสาระการเรียนรู้แกนกลางในแต่ละสาระการเรียนรู้หลัก 4 สาระ (ยกเว้นสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม) ดังนี้
(กรมวิชาการ, 2546, หน้า 2-7)

สาระที่ 1: ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม รายละเอียดปรากฏในเอกสารกรอบแนวคิดการทำหลักสูตรแกนกลางพระพุทธศาสนาที่จัดทำโดยพระเทพโสภณ อธิการบดีมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

สาระที่ 2: หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม

หัวข้อสำคัญที่เป็นกรอบความคิด ในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนในสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ดังนี้

1. พลเมืองดี
2. กฎ ระเบียบ กฎหมาย
3. ประเพณีวัฒนธรรม
4. การอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข
5. การเมืองการปกครอง

สาระที่ 3: เศรษฐศาสตร์

หัวข้อสำคัญที่เป็นกรอบความคิด ในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนในสาระเศรษฐศาสตร์ ดังนี้

1. การบริหารจัดการทรัพยากร
2. ระบบเศรษฐกิจ
3. เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น
4. การพัฒนาเศรษฐกิจ
5. การเงิน การธนาคารและการคลัง
6. ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

สาระที่ 4: ประวัติศาสตร์

หัวข้อสำคัญที่เป็นกรอบความคิด ในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนในสาระประวัติศาสตร์ ดังนี้

1. เวลาและช่วงสมัยทางประวัติศาสตร์
2. วิธีการทางประวัติศาสตร์
3. พัฒนาการของมนุษย์
4. เหตุการณ์สำคัญ
5. ความเป็นมาของชาติไทย
6. วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

สาระที่ 5: ภูมิศาสตร์

หัวข้อสำคัญที่เป็นกรอบความคิด ในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนในสาระภูมิศาสตร์ ดังนี้

1. ลักษณะของโลกทางกายภาพ

2. ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ปรากฏในระวางที่ ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ

3. แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์

4. ภูมิสารสนเทศ

5. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม

6. การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์ความรู้ทั้ง 5 สาระ คือ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ นี้จะต้องจัดให้ผู้เรียน เรียนครบทุกสาระในทุกปี ตลอด 12 ปี ของการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการจัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ควรเป็นดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

เรื่องราวของตัวผู้เรียน ครอบครัว โรงเรียน เพื่อนบ้าน และชุมชนที่อยู่อาศัยเชื่อมโยงกับสังคมอื่นทั้งในประเทศไทยและในสังคมโลก

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

เรื่องราวของจังหวัดและภาคที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ในประเทศไทยและภูมิภาคใกล้เคียงในโลก

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

เรื่องราวของประเทศไทย และภูมิภาคต่าง ๆ ในโลกตะวันออก และโลกตะวันตก ได้แก่ เอเชีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ และอเมริกาใต้

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

เรื่องราวประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์โลก ภูมิศาสตร์ประเทศไทย ภูมิศาสตร์โลก การเมืองการปกครองของไทย เศรษฐกิจประเทศไทย ศาสนา และจริยธรรม โดยเชื่อมโยงกับความรู้ และประสบการณ์ในสังคมโลก

แนวการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 ก, หน้า 158)

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีจุดเน้นในการสร้างคุณภาพของผู้เรียน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม และค่านิยมที่ดีงาม มุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติแสวงหาความรู้ และจัดทำแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ด้วย ดังนั้นการวัดประเมินผลการเรียนดังกล่าวจะเป็นการประเมินผลจากสภาพจริง (Authentic Assessment) อันเป็นการประเมินผลการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการค้นหาความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน ดังนั้นการวัด

และประเมินผลจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย ทั้งนี้อาจพิจารณาจากความประพฤติ พฤติกรรม การเรียน การร่วมกิจกรรม และผลงานจากโครงงานหรือเพิ่มสะสมงาน ซึ่งสะท้อนการสั่งสม การเรียนของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการวัดและประเมินผลจะต้องกระทำในหลายบริบท อันได้แก่ ครูผู้สอนเป็นผู้ประเมิน ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน รวมทั้งผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินและแสดงความคิดเห็น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่ามีผู้ให้ความหมายของคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ไว้ดังนี้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และประสบการณ์ที่ สืบต่อกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือประสบด้วยตนเองซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่ สะสมต่อกันมา (ชววิช ปุณณโกหก, 2531, หน้า 40)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลานาน มีลักษณะเชื่อมโยง กันไปหมดทุกสาขาวิชาไม่แยกเป็นวิชาแบบเรียนที่เราเรียนมา แต่เป็นการเชื่อมโยงกันทุกรายวิชา ทั้งที่เป็นเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ การศึกษาและวัฒนธรรมจะผสมกลมกลืนเข้าด้วยกันหมด (ประเวศ วะสี, 2534, หน้า 21)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ ความสามารถ และสติปัญญาในการแก้ไขปัญหและ วิฤตการณ์ในการดำรงชีวิต และการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจของคนเผ่าต่าง ๆ ที่คิดค้น ปรับปรุง สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจากบรรพชนในอดีตมายังพวกเราในปัจจุบัน (นิคม มุสิกคามะ, วีระ โรจน์พจนรัตน์ และสุวคนธ์ ศิริวงศ์วิวัฒน์, 2542, หน้า 161)

จากความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง มวลความรู้และประสบการณ์ของคนในท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจาก บรรพบุรุษเป็นเวลานาน เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องที่สำคัญต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น ซึ่งได้มี นักการศึกษาหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

ภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาแต่อดีตและเป็นเรื่องของการจัดความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีต ประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่าง ๆ ทุกอย่าง เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่าง

ความสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายก็คือเพื่อให้เกิดความสงบสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชนหมู่บ้านและในส่วนที่เป็นตัวปัจเจกชนของชาวบ้านเอง การฟื้นฟูศักยภาพของชุมชนเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนนั้นมิได้จำกัดขอบเขตไว้เฉพาะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ หากแต่ครอบคลุมถึงมิติแห่งการพึ่งตนเองทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และสติปัญญาหรือภูมิปัญญาของชุมชน การจัดกิจกรรมต้องควบคู่กันไปเพื่อให้มีศูนย์กลางการเสริมสร้างภูมิปัญญาของชุมชนให้เป็นภูมิด้านทานต่อกระแสแห่งการครอบงำที่เข้ามาทำลายล้างระบบการพึ่งตนเองของชุมชนจากสังคมภายนอก (สำเนียง สร้อยนาคพงศ์, 2535, หน้า 25)

ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาท้องถิ่นที่อาศัย ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบมีลักษณะดังนี้ (อเนก นาคะบุตร, 2536, หน้า 82)

1. มีความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้ออำนวยชี้นำ และเป็นทางเลือกที่เหมาะสมต่อสถานะท้องถิ่นและเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่เข้ามากระทบ
2. ความรู้ ภูมิปัญญา และระบบคุณค่าต่าง ๆ ได้รับการประยุกต์และสืบสานอย่างต่อเนื่องโดยสมาชิกของชุมชน ด้วยกระบวนการเรียนรู้หลายรูปลักษณะ ผ่านประเพณี พิธีกรรม ตัวบุคคล และการปฏิบัติซ้ำ มีการเลือกสรรและผสมผสานกับความรู้ที่เข้ามาจากภายนอก
3. ผู้นำ ปัญญาชนชาวบ้าน นักเทคนิคพื้นบ้าน เครือข่ายของกลุ่มบุคคลและองค์กรชุมชนในรูปต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาการพิทักษ์ปกป้องชุมชนและขยายแนวร่วมในการพัฒนาชุมชน

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญยิ่งเป็นมรดกที่ได้รับการถ่ายทอดต่อ ๆ กันมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และอำนวยประโยชน์ในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะเชื่อมโยงและผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน ดังนั้นจึงได้มีผู้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถจำแนกตามลักษณะการดำเนินชีวิตได้ดังนี้ (ธวัช ปุณโณทก, 2531, หน้า 39)

1. คติความเชื่อ เป็นความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่ทุกคนยอมรับและถือปฏิบัติต่อกันมา

2. ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพและการศึกษาเล่าเรียน ความรู้ที่ได้รับจากประสบการณ์และการเรียนรู้ในการประกอบอาชีพ เช่น การที่ชาวบ้านรู้จักวิธีการทำนา เป็นต้น ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ แบ่งไว้ห้าหมวด ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535, หน้า 78)

หมวดที่ 1 หมวดขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา

ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา หมายถึง แบบอย่างปฏิบัติต่อกันมาเกี่ยวกับคติ ความเชื่อ ปรัชญา ศาสนา ลัทธิ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ กฎหมาย ธรรมเนียม การปกครอง การศึกษาอบรม ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าแบบอย่างปฏิบัติ สืบทอดกันมาด้านการยอมรับในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือข้อเสนออย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นความจริง ซึ่งเกิดจากสติปัญญาที่มีความเป็นเหตุเป็นผล หรือเกิดจากความเชื่อ ความศรัทธา

หมวดที่ 2 หมวดภาษา และวรรณกรรม

ภาษา และวรรณกรรม หมายถึง สิ่งที่มีสื่อความหมายด้วยเสียงหรืออักษรที่มีกำหนดไว้ เป็นแบบแผนเพื่อใช้เป็นสื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน

หมวดที่ 3 หมวดศิลปกรรม และโบราณคดี

ศิลปกรรม และโบราณคดี หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อความงามที่ให้คุณค่าทางจิตใจ หรือเพื่อประโยชน์ใช้สอย รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อสื่อสารทางความเชื่อของกลุ่มชน

หมวดที่ 4 หมวดการละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ

การละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์แสดงออกเพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ

หมวดที่ 5 หมวดชีวิต ความเป็นอยู่ และวิทยาการ

ชีวิต ความเป็นอยู่ และวิทยาการ หมายถึง กิจกรรมการดำเนินชีวิตของบุคคลหรือกลุ่มชนประกอบกับการคิดค้น และพัฒนาวิทยาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยอาศัยบุคคลในท้องถิ่น หรือการรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นมาปรับปรุงพัฒนาการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแบ่งได้สี่สาขา ดังนี้ (นันทสาร สีสลับ และคณะ, 2541, หน้า 25)

1. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตร

ด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร

2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดจนทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของโรงงานบางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3. สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

5. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการด้านการสะสมและบริหารกองทุนและธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

6. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

7. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม หัตถศิลป์ กวีศิลป์ เป็นต้น

8. สาขาการจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทั้งขององค์กรชุมชน องค์กรทางศาสนา องค์กรทางการศึกษา ตลอดจนทั้งองค์กรทางสังคมอื่น ๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน ระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน การจัดการศาสนสถาน การจัดการศึกษาตลอดทั้งการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญเพราะการจัดการศึกษาเรียนรู้ที่ดี หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ พัฒนา และถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีประสิทธิภาพ

9. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทยและการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

10. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรม คำสั่งสอนทางศาสนา ความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่า ให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านคติ คำสอนและความเชื่อ
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและวรรณกรรม
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปะพื้นบ้าน
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ

แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

แนวคิดในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนมีด้วยกันสอง

แนวทาง คือ (อังกูล สมคะเนย์, 2535, หน้า 51)

1. โรงเรียนเป็นผู้นำเนื้อหาสาระที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นไปจัดการศึกษาให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยเนื้อหาสาระจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
2. โรงเรียนเชิญเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ปราชญ์ชน ช่างฝีมือ ช่างเทคนิคในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของรัตนะ บัวสนธ์ (2535, หน้า 69) ได้เสนอแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้สองวิธี ดังนี้

1. ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเป็นตัวแทนของปราชญ์ท้องถิ่น ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการกำหนดเป็นหลักสูตรท้องถิ่น
2. ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งทำหน้าที่ประเมินผลการเรียนของนักเรียน โดยมีครูเป็นผู้ดูแลสนับสนุนอยู่ภายนอกเท่านั้น ทั้งนี้ต้องพิจารณาเงื่อนไขความเหมาะสมในเรื่องของเวลาและความสะดวกของปราชญ์ท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นมรดกทางสังคมและวัฒนธรรม อันเกิดจากความเชื่อ ความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของคนในจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ได้สั่งสมและสืบสานกันมา เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ในสังคม ได้แก่

การบูชาพระธาตุ พุทธศาสนิกชนทั่วภาคได้ถือกันว่า พระบรมธาตุเจดีย์ที่ประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นปูชนียสถานที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่แท้จริงแห่งสมเด็จพระโคตมศาสดาผู้มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือกันว่ามีผู้ใดได้กระทำสักการบูชาพระบรมธาตุแห่งนี้ ย่อมเกิดสิริมงคลแก่ตนและครอบครัว

อย่างหาที่สุดมิได้ จึงได้เกิดงานบุญอย่างหนึ่ง คือ การนำสิ่งของมีค่าไปถวายเป็นเครื่องสักการบูชาพระบรมธาตุ ซึ่งเรียกกันตามภาษาถิ่นว่า “บูชาพระธาตุ” หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “ชาพระธาตุ” (สำนักพิมพ์สารคดี, 2537, หน้า 172-175)

การเล่นของเด็ก การเล่นของเด็กจะขึ้นอยู่กับสภาพภูมิศาสตร์และสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ ดังจะเห็นได้จากชุมชนที่ทำนา การเล่นจะเกี่ยวกับข้าวหรือทุ่งนา เช่น เล่นปีซังข้าว ชุมชนที่ทำสวนยาง มีการเล่นลูกยาง เศษยางและเปลือกลูกยาง ชุมชนที่ทำสวนมะพร้าวก็นิยมเล่นโดยใช้กะลามะพร้าว เช่น ทุบก้อน ทอยราว ขว้างพรก เป็นต้น (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542 ก, หน้า 375)

กีฬาพื้นบ้าน เป็นกิจกรรมหรือการเล่นของชาวบ้าน เพื่อความสนุกเพลิดเพลิน เพื่อพลกำลัง หรือเพื่อผ่อนคลายความเคร่งเครียดทางจิต กีฬาพื้นบ้านของชาวภาคใต้แบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ กีฬาในร่ม และกีฬากลางแจ้ง กีฬาในร่มมักเป็นการเล่นเพื่อฝึกสมอง ประลองสติปัญญาระหว่างบุคคล เช่น การเล่นหมากขุม การเล่นหมากเก็บ เป็นต้น ส่วนกีฬากลางแจ้งมีหลายชนิด เช่น การแข่งเรือพาย การแข่งตีโปน แข่งนกเขา ชนวัว ชนควาย ชนไก่ กัดปลา กัดจิ้งหรีด แข่งว่าว เป็นต้น (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542 ก, หน้า 424-430)

ปริศนาคำทาย เป็นการเล่นอย่างหนึ่งที่มีมาช้านานและนิยมกันทั่วไปในแทบทุกสังคมมนุษย์เพราะเป็นการเล่นที่เกิดจากพื้นฐานทางจิตใจของมนุษย์ที่ชอบคิดชอบซักถามทดสอบภูมิปัญญาและชอบสังสรรค์ระหว่างกัน การเล่นปริศนาคำทายในภาคใต้ส่วนมากจะเรียกกันว่า “เล่นทาย” หรือ “เล่นทาย” โดยนิยมเล่นกันในช่วงที่ว่างจากภารกิจประจำวัน ตัวอย่างเช่น อ้ายไทรหา อ้ายกลมข่มไอ้แบน ลงจอมแน่น อ้ายแบนหลูละ (จอบ) พระพายอ้ายไทร (ยาม) เมืองเรา อ้ายไทรครอบคลอง (สะพาน) (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542 ข, หน้า 4387-4392)

การไหว้เจ้าที่ เป็นพิธีกรรมการขอขนาและแสดงคารวะต่อดวงวิญญาณของเจ้าของพื้นที่ดั้งเดิม เช่น เจ้าของที่บ้าน เจ้าของที่เรือกสวนไร่นา เจ้าของที่ของสัตว์เลี้ยง เป็นการรำลึกถึงพระคุณ ด้วยการตั้งเครื่องสังเวยบวงสรวงเช่น ไหว้ โดยเฉพาะการปลูกบ้านใหม่ ต้องขอขนาเช่น ไหว้เจ้าที่เดิมเสียก่อน จึงจะอยู่เย็นเป็นสุข (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542 ค, หน้า 8791)

การปลูกต้นไม้บริเวณบ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้บริเวณบ้านต้องปลูกเฉพาะไม้ที่เป็นมงคล ต้องปลูกให้ถูกทิศทาง เพื่อให้เกิดประโยชน์และมีความร่มเย็น ดังนี้ (เอกวิทย์ ฌ ถलग, 2544, หน้า 30)

ทิสอุดร (ทิสเหนือ) ให้ปลูกพุทรา ว่าน
 ทิสอีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ) ให้ปลูกทุเรียน
 ทิสบูรพา (ตะวันออก) ให้ปลูกไผ่ กุ่ม มะพร้าว
 ทิสอาคเนย์ (ตะวันออกเฉียงใต้) ให้ปลูกขมิ้น สารภี
 ทิสทักษิณ (ใต้) ให้ปลูกมะม่วง พลับ
 ทิสหริ (ตะวันตกเฉียงใต้) ให้ปลูกชัยพฤกษ์ สะเดา ขนุน พิกุล
 ทิสประจิม (ตะวันตก) ให้ปลูกมะขาม มะยม
 ทิสพายัพ (ตะวันตกเฉียงเหนือ) ให้ปลูกมะกรูด

การใส่ใจต้นไม้ ใจ คือ เครื่องรางของขลังศักดิ์สิทธิ์ชนิดหนึ่ง เป็นเครื่องมือป้องกันหรือให้ทำอันตรายแก่คนที่มาลักขโมยทรัพย์สินสิ่งของต่าง ๆ ทั้งเล็กและใหญ่ อาทิ ผลไม้ ตลอดจนกระทังวัว ควาย เป็ด ไก่ และอื่น ๆ โดยทั่วไปเรามักเห็นชาวบ้านทำใจแขวนไว้ตามต้นไม้ที่มีผลทั้งในไร่ในสวนและตามบ้าน โดยเฉพาะต้นไม้ที่ปลูกคอก ๆ เพื่อป้องกันมิให้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ลักขโมยผลไม้ต่าง ๆ ไปกิน เนื่องจากมีความเชื่อถือกันมาแต่โบราณว่าใจเป็นของศักดิ์สิทธิ์ ลงยันต์เวทมนตร์คาถาอย่างแข็งแรง จึงทำให้คนเกรงกลัวไม่กล้าลงดี (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2523, หน้า 177-178)

ความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้าม ความเชื่อที่เป็นข้อห้ามนับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาแห่งเหล่าชนผู้บัญญัติข้อห้ามต่าง ๆ เหล่านั้นไว้ ตัวอย่างความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้าม มีดังนี้
 (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544, หน้า 133-137)

ห้ามตัดเล็บกลางคืน จะอายุสั้น
 ห้ามชายหนุ่มผิวปากในบ้านหรือในครัว จะได้สาวแก่แม่ม่าย
 ห้ามหญิงสาวร้องเพลงในครัว จะได้ชายแก่หรือพ่อม่าย
 ห้ามปลูกเรือนครอบตอ ครอบครัวจะไม่อยู่เย็นเป็นสุข
 ห้ามปลูกอาคารบ้านเรือนขวางตะวัน เพราะจะมีอุปสรรคต่าง ๆ มาขัดขวางความเจริญเห็นผีพุ่งไต้ (ดาวตก) ห้ามขี่หรือร้องทัก เพราะเป็นนิมิตว่ามีผู้ลงมาเข้าท้องมนุษย์ ถ้าขี่หรือทัก วิญญาณนั้นจะไปเข้าท้องสัตว์
 ห้ามนำโบราณวัตถุที่ขุดพบไปเป็นสมบัติส่วนตัว จะเกิดหายนะแก่ตัวหรือครอบครั
 ห้ามโค่นต้นไม้ใหญ่หรือไม้ศักดิ์สิทธิ์ จะเจ็บไข้ได้ป่วยหรือถึงตาย
ประเพณีวันสารทเดือนสิบ ตรงกับวันแรม 14 ค่ำ และ 15 ค่ำ เดือน 10 (ประมาณปลายเดือนกันยายนถึงต้นเดือนตุลาคม) เป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่สำหรับชาวนครศรีธรรมราช เป็นการอุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว พิธีเริ่มตั้งแต่วันแรม 13 ค่ำ เดือน 10 วันนี้

ถือเป็นวันจ่าย วันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 คือวันขกหมຸຮັບ ชาวนครศรีธรรมราชจะจัดสำหรับด้วยอาหารประเภทต่าง ๆ ที่ขาดไม่ได้คือ ขนมหอง ขนมลา ขนมงหรือขนมไข่ปลา ขนมบ้า ขนมคิชา เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ก็จะมีพิธีขกหมຸຮັບคາຍ คือนำอาหารไปวางไว้ตามใต้ต้นไม้หรือริมกำแพงวัดสำหรับผีไม่มีญาติ เมื่อพระสวดบังสุกุลอุทิศส่วนกุศลเรียบร้อยแล้ว เด็ก ๆ รวมทั้งผู้ใหญ่ที่เฝ้ารอก็จะกรูเข้าไปแย่งชิงอาหารในหมຸຮັບหรือสำหรับที่ชาวบ้านนำมาวางไว้ ด้วยเชื่อว่าอาหารเหล่านี้กินแล้วได้กุศลแรง พิธีนี้เรียกว่าพิธี “ชิงเปรต” (สำนักพิมพ์สารคดี, 2537, หน้า 151-154)

ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ เป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อของชาวนครศรีธรรมราชที่ว่าถ้าจะทำบุญ ให้ได้บุญจริง ๆ ต้องทำบุญต่อพระพุทธองค์ หรือใกล้ชิดพระพุทธองค์มากที่สุด พระบรมธาตุเจดีย์จึงเป็นเสมือนตัวแทนขององค์พระพุทธเจ้า เพราะว่าภายในพระเจดีย์เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุไว้ ประชาชนจึงร่วมใจกันนำผ้าแถบซึ่งมีอยู่ 3 สี ได้แก่ สีขาว สีแดง สีเหลือง มีความยาวนานร้อยเมตร ส่วนมากนิยมสีขาว เนื่องจากสามารถเขียนเรื่องราวพุทธประวัติได้ชัดเจน เรียกว่า “ผ้าพระบฏ” และจัดเป็นขบวน โดยให้ผู้ร่วมขบวนถือผ้าที่คล้องไปตามความยาว ไปพันรอบฐานองค์พระบรมธาตุ หลังจากเวียนประทักษิณครบ 3 รอบแล้ว ประเพณีนี้จัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง คือ ในวันมาฆบูชา วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งจะมีพิธีกวนข้าวมธุปายาสในวัดมหาธาตุด้วย และในวันวิสาขบูชา คือ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งตรงกับวันสมโภชพระบรมธาตุ (สำนักพิมพ์สารคดี, 2537, หน้า 155-158)

ประเพณีชักพระ ลากพระหรือแห่พระ เป็นวัฒนธรรมของอินเดียที่สืบทอดกันมาในดินแดนนี้ เพื่อเป็นการแสดงความยินดีที่พระพุทธองค์เสด็จกลับจากโปรดพระพุทธมารดา และจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จึงอัญเชิญขึ้นประทับบนบุษบกที่เตรียมไว้ แล้วแห่ไปยังที่ประทับซึ่งตรงกับวันออกพรรษาคือ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ในปัจจุบันก่อนวันงานประมาณ 7 วัน จะมีการตักลอง (โพน) และรำกรับ เรียกว่า “การอุ้มพระ” และตกแต่งบุษบก สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปางอุ้มบาตร แล้วแห่แห่นทั้งทางบก ซึ่งเรียกว่า “ลากพระบก” และทางน้ำ เรียกว่า “ลากพระน้ำ” การลากพระนิยมทำกันในวันออกพรรษาเพียงวันเดียว มีการทำบุญตักบาตร และในโอกาสเดียวกันนี้ได้มีกิจกรรมเกิดขึ้นหลายอย่าง ได้แก่ การประกวดเรือพระ การแข่งพายเรือ การเล่นเพลงเรือ การแข่งขันตีโพน และการชั้ดต้ม (สำนักพิมพ์สารคดี, 2537, หน้า 154)

ประเพณีการให้ทานไฟ นับเป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวเมืองคอนแปลกจากชาวปักษ์ใต้อื่น ๆ เพราะแทบจะกล่าวได้ว่าประเพณีให้ทานไฟนี้มีที่นครศรีธรรมราชเพียงจังหวัดเดียวเท่านั้น ประเพณีนี้จัดทำขึ้นในเดือนยี่ อันเป็นช่วงเวลาที่ลมฟ้าอากาศของนครศรีธรรมราชค่อนข้างเย็น

บรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งหลายระลึกถึงพระภิกษุสงฆ์สามเณร ที่ท่านมีเพียงสบงและจีวรบาง ๆ ห่มครองกายอยู่เท่านั้น จึงต่างพากันไปวัดในเขตหมู่บ้านชุมชนของตน เพื่อสุมกองไฟถวายพระเณรให้ท่านมาผิงไฟแก้หนาว พร้อมกับนำเตาถ่านไปตั้งประกอบอาหารคาวหวานถวายพระในตอนเช้าตรู่ เพื่อให้พระเณรได้ฉันอาหารและของหวานร้อน ๆ อันจะทำให้ร่างกายอบอุ่นขึ้น ส่วนวันเวลาจัดงานให้ท่านไฟนั้นก็แล้วแต่จะกำหนดกันว่าจะนัดทำกันในวันไหน แต่ต้องอยู่ในช่วงเดือนยี่ของทุกปี (สำนักพิมพ์สารคดี, 2537, หน้า 155)

ประเพณีตักบาตรรูปเทียน จัดทำกันที่วัดพระบรมธาตุ ในวันเข้าพรรษาของทุกปี ตั้งแต่เวลาบ่ายราว 15 นาฬิกาเป็นต้นไปจนถึงเวลาห้าค่ำ ในช่วงเวลานั้นจะมีภิกษุสงฆ์จากวัดต่าง ๆ ในตัวเมืองและอำเภอใกล้เคียง พากันมานมัสการพระบรมธาตุเป็นจำนวนมาก พุทธศาสนิกชนจึงไปร่วมทำบุญ โดยการนำดอกไม้รูปเทียนไปจุดวางตามองค์พระเจดีย์และพระพุทธรูปตามระเบียบวิหารครอบองค์พระบรมธาตุ แต่ในปีหนึ่งเคยเกิดไฟไหม้ขึ้นจากการจุดรูปเทียนนี้เอง ต่อมาจึงห้ามมิให้จุดเตาไฟไปวางบูชาพระบรมธาตุได้ ในคืนเข้าพรรษานี้สมัยก่อนชาวบ้านจะตามประทีปโคมไฟไว้ที่หน้าบ้าน ประทีปส่วนใหญ่นิยมนำเปลือกหอยมาหอยอดน้ำมันมะพร้าวหรือไขสัตว์แล้วใช้ด้ายดิบเป็นไส้ จุดส่องแสงสว่างแพรวพราว แต่การตามประทีปนี้ในระยะหลัง ๆ หาดูค่อนข้างยากเสียแล้ว (สำนักพิมพ์สารคดี, 2537, หน้า 158-159)

ภูมิปัญญาสมุนไพร-ยากลางบ้าน การเป็นศูนย์กลางของตามพรลิงค์หรือนครศรีธรรมราชในอดีตได้รับการตรวจสอบทางวิชาการแล้วว่าเป็นเพราะมีความสมบูรณ์ทางสินแร่ เครื่องเทศ ของป่าและรัตนชาติ ที่สำคัญคือสมุนไพรที่มีจำนวนมากในเขตป่าขึ้นมรสุมจนถึงปัจจุบันมีสมุนไพรและยาพื้นบ้านเป็นจำนวนมากที่ได้รับการสืบสานและพัฒนาการใช้เป็นภูมิปัญญาที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง ยาเหล่านี้ได้แก่ ยากระชับลำไส้ ยากลาก ยาแก้คันแผลเน่า ยาแก้ลมพิษ ยาแก้ไข้ชัก ยาแก้ความดันโลหิตและบวมพอง ยาแก้คัน ยาแก้เจ็บหลัง ยาแก้ตาแดง ยาแก้คัน ยาแก้บิด ยาถ่ายพยาธิ ยาแก้โรคไต ยาแก้ริดสีดวง 12 จำพวก ยาแก้หืด ยาแก้พิษงูกัด ยาตั้ง และยาถอนพิษ เป็นต้น (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2545, หน้า 31)

เพลงกล่อมเด็กหรือเพลงชาनों เป็นการให้ความรักและความอบอุ่นแก่เด็ก น้ำเสียงที่แห่กล่อมทำให้เด็กอบอุ่นสบายใจ แต่สาระที่เป็นเรื่องเล่าหรือความนัย ความเปรียบอารมณ์ขัน คำเปรียบเปรยเย้ยหยัน ล้วนแต่เป็นสาระที่ต้องการจะสื่อกับเด็ก ๆ ที่โตพอจะรู้ความ และวงศาคณาญาติในแวดวงที่ได้ยินได้ฟังเพลงกล่อมเด็กทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544, หน้า 148)

วรรณกรรมคำสอนและสุภาษิต เป็นเครื่องมือผดุงสังคมมาแต่อดีต โดยทำหน้าที่แนะนำสั่งสอนอบรมให้คนปฏิบัติตามจริยธรรมหรือค่านิยมที่สังคมนั้น ๆ ยึดถือ โดยผู้แต่งวรรณกรรม

คำสอนหรือผูกสุภาษิตขึ้นไว้ได้ประมวลอุดมการณ์ ธรรมเนียมปฏิบัติ ศาสนธรรม และข้อตกลงในสังคมมาไว้ในวรรณกรรมนั้น ๆ (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544, หน้า 152)

นิทานพื้นบ้าน เป็นเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาด้วยวิธีมุขปาฐะจนไม่สามารถทราบได้ว่าผู้แต่งเป็นใคร และเป็นเรื่องที่นิยมเล่ากันด้วยภาษาร้อยแก้ว เพราะมุ่งเอารสของเรื่องมากกว่ารสของคำ แต่ในระยะหลังมีนิทานที่แต่งเป็นร้อยกรอง หรือร้อยแก้วผสมร้อยกรองเกิดขึ้นด้วย มีลีลาในการดำเนินเรื่องอย่างง่าย ๆ และคล้ายคลึงกันแทบทุกเรื่อง มักจะกล่าวถึงตัวละครเอกในการเปิดเรื่อง การพบอุปสรรค การแก้อุปสรรคสำเร็จ จุดสุดยอดของเรื่องอยู่ที่ฉากสุดท้าย หรือฉากรองสุดท้าย เรื่องจะจบลงเมื่อได้คลี่คลายอุปสรรคลง (วิเชียร ณ นคร, 2531, หน้า 25-28)

เพลงบอก ตามธรรมเนียมการเล่นเพลงบอกจะเล่นกันในหน้าสงกรานต์ แต่ในวงกว้างกว่านั้นก็มีการร้องเพลงบอกเพื่อประชาสัมพันธ์บอกข่าวคราวต่าง ๆ หรือเพื่อยกย่องสดุดีบุคคล หรือเพื่อความครึกครื้นและเพื่อร้องโต้ประชันฝีปากกัน การเล่นนิยมเล่นตอนกลางคืน เพลงบอกมีความโดดเด่นในเรื่องความชัดเจนทางภาษา ไหวพริบปฏิภาณ และความรอบรู้ ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องต้องว่ากันสด ๆ เป็นกลอนด้น (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544, หน้า 172-174)

หนังตะลุง เป็นทั้งศิลปะและศาสตร์ที่ต้องมีการเล่าเรียนฝึกฝนกัน การเล่นหนังตะลุงมีบทร้อง บทเจรจา และบอกทำทางประกอบ บทกลอนที่ใช้นิยมกลอนสวด หรือที่เรียกว่า “มุดโต” หนังตะลุงนอกจากเป็นเครื่องให้ความบันเทิงแล้ว ยังเป็นสื่อมวลชนชั้นเยี่ยมสำหรับสังคมอีกด้วย เพราะหนังตะลุงเดินทางเร่ไปยังที่ต่าง ๆ ที่เรียกว่า “เดินโรง” พบเห็นอะไรก็มักจะนำมาบรรจυσอดแทรกไว้ในเรื่องที่แสดง เป็นการให้ข่าวสารความรู้ ความเคลื่อนไหวของสังคม และเป็นสติปัญญาให้แก่ชาวบ้านอย่างยิ่ง (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544, หน้า 174-179)

มโนราห์ เป็นศิลปะพื้นบ้านของภาคใต้ เรียกว่า โนรา แต่คำว่า มโนราห์หรือมโนหรานั้น เป็นคำที่เกิดขึ้นมาเมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยการนำเอาเรื่อง พระสุธน-มโนราห์ มาแสดงเป็นละครชาตรี จึงมีคำเรียกว่า มโนราห์ ส่วนกำเนิดของโนรานั้น สันนิษฐานกันว่าได้รับอิทธิพลจากการร่ายรำของอินเดียโบราณก่อนสมัยศรีวิชัย ที่มาจากพ่อค้าชาวอินเดีย สังเกตได้จากเครื่องดนตรีที่เรียกว่า เป็ญจสังคีต ประกอบด้วย โหม่ง ฉิ่ง ทับ กลอง ปี่ใน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีโนรา และท่ารำของโนราอีกหลายท่าที่ละม้ายคล้ายคลึงกับการร่ายรำของทางอินเดีย และเริ่มมีโนราเป็นกิจลักษณะขึ้นเมื่อประมาณปีพุทธศักราชที่ ๑๘๒๐ ซึ่งตรงกับสมัยสุโขทัยตอนต้น และนิยมกันอย่างแพร่หลายในภาคใต้ เป็นการละเล่นที่มีทั้งการร้อง การรำ บางส่วนเล่นเป็นเรื่อง และบางโอกาสมีบางส่วนแสดงตามคติความเชื่อที่เป็นพิธีกรรม (ชวน เพชรแก้ว, 2523, หน้า 31-39)

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาศักยภาพของผู้เรียน โดยมีเป้าหมายที่คุณภาพของผู้เรียนให้มีคุณลักษณะเป็นคนเก่ง เป็นคนดี และมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 ข, หน้า 2)

ความหมาย

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ดังนี้

การศึกษาที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทร่วมในการพัฒนาตนเองให้เต็มตามศักยภาพ โดยเน้นทักษะกระบวนการมีส่วนร่วมในการแสดงออก การปฏิบัติและการประกอบอาชีพระหว่างเรียน กิจกรรมกลุ่ม การจัดบรรยากาศประชาธิปไตย การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รวมถึงการสอดแทรกกิจกรรมการพัฒนานุคลิกภาพ พัฒนาลักษณะนิสัยอย่างกลมกลืน (สุพล วังสินธุ์, 2539, หน้า 38)

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ เป็นการสอนที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (กรมวิชาการ, 2543, หน้า 1)

การจัดการเรียนการสอนที่ดีว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยการให้โอกาสผู้เรียนได้ค้นพบความรู้เองโดยมีส่วนร่วมในการสร้างผลิตผล ที่มีความหมายแก่ตนเอง สิ่งที่ตนเองชอบ และสนใจ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2543 ข, หน้า 20)

การจัดกระบวนการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ได้คิดเอง ปฏิบัติเองและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล หรือแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย จนสามารถสร้างความรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ โดยครูเป็นผู้วางแผนร่วมกับผู้เรียน จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ กระตุ้น ท้าทาย ให้กำลังใจ และช่วยแก้ปัญหาหรือชี้แนะแนวทางการแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องให้แก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล (ประวิทย์ บึงสว่าง, 2543, หน้า 79)

การจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและมีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติจริงในทุกขั้นตอนของกิจกรรมจนเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รวมทั้งจะต้องให้ความสำคัญแก่การอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม (Participation) ในกิจกรรมต่างๆ อย่างทั่วถึง ในลักษณะของการบูรณาการ Integration)

ทั้งหลักสูตรเนื้อหา องค์ความรู้แขนงต่าง ๆ และกระบวนการเรียนการสอนเข้าด้วยกัน เพื่อส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ในหมู่ผู้เรียนสืบไป (สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ, 2543, หน้า 8)

การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ แนวการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่ และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ โดยการใช้กระบวนการทางปัญญา (กระบวนการคิด) กระบวนการทางสังคม (กระบวนการกลุ่ม) และให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในการเรียน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ โดยครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องจัดให้สอดคล้องกับความสนใจ ความสามารถและความถนัด เน้นการบูรณาการความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ใช้หลากหลายวิธี หลากหลายแหล่งเรียนรู้ สามารถพัฒนาปัญญาอย่างหลากหลาย คือ พัฒนาพหุปัญญา รวมทั้งเน้นการใช้วิธีการวัดผลอย่างหลากหลายวิธี (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์, 2544, หน้า 7)

จากแนวคิดของนักการศึกษา สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เรียนรู้อย่างมีความสุขและได้ปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนสามารถทำให้ผู้เรียนค้นพบความรู้และเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การปฏิรูปการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดถือเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา ที่มุ่งหวังจะพัฒนาคุณภาพของคนไทยในอนาคตให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข (สาลี ศิลปธรรม, 2543, หน้า 91) ซึ่งได้มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในมาตรา 22 ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ และในมาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542, 2542, หน้า 22-25)

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

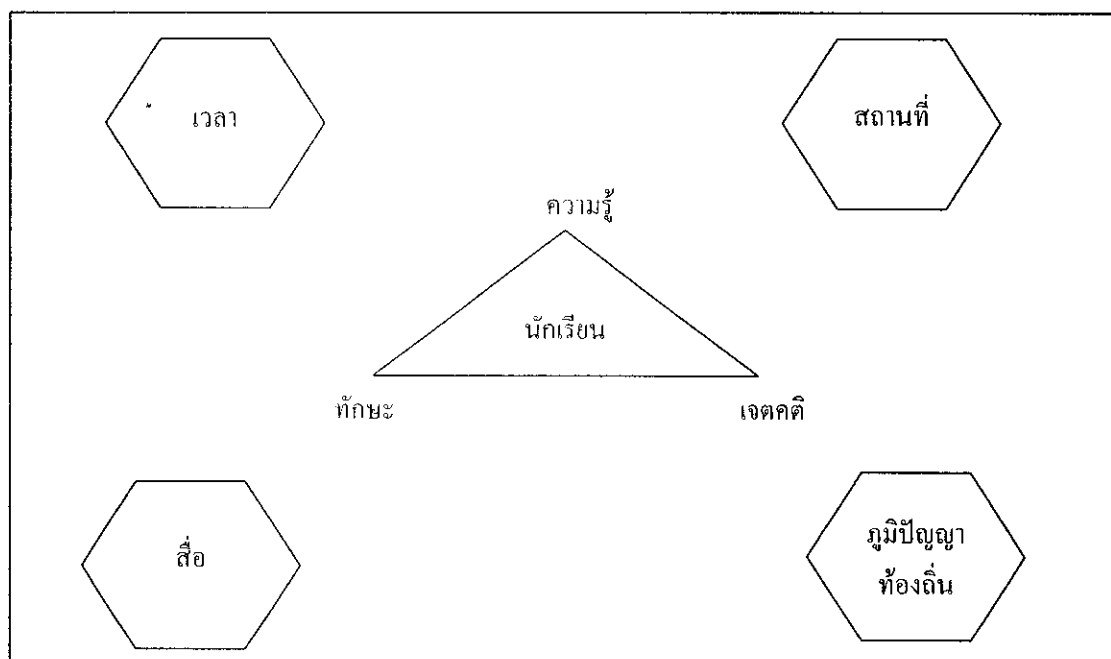
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน การสอนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้ การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อ การเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

การสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จะต้องเกี่ยวกับส่วนต่างๆ รอบตัว ทั้งทางด้านวัตถุ และบุคคลที่จะมาช่วยเสริมให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี และมีความเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ซึ่งปัจจัยหลักของการเรียนรู้คือ ความรู้ ทักษะ และเจตคติ เขียนเป็นกรอบแนวคิดได้ดังภาพ (สำนักงานประสานงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ, 2540 อ้างถึงใน สำลี รักสุทธี, 2544, หน้า 8-9)

ภาพที่ 5 กรอบแนวคิดรูปแบบการสอนโดยนักเรียนเป็นสำคัญ

จากภาพที่ 5 สามารถอธิบายภาพได้ดังนี้

นักเรียนคือศูนย์กลางในกระบวนการเรียนการสอน

ความรู้ ทักษะ และเจตคติ คือปัจจัยหลักของการเรียนรู้

ครูปรับใช้ทรัพยากรตัวอย่าง ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสอน คือ

1. การใช้เวลา ครูจะต้องจัดเวลาโดยให้อยู่บนพื้นฐานความจำเป็นในการทำกิจกรรมหนึ่ง ๆ ให้สมบูรณ์ อาจจะต้องใช้เวลาเรียนเป็นคาบเดิมตามที่เคยประพฤติปฏิบัติมา ทั้งนี้ก็เพื่อให้ นักเรียน ได้มีเวลาเพียงพอที่จะเข้าสู่สัมผัสโลกแห่งการเรียนรู้ด้วยตัวเอง

2. การใช้สถานที่ ครูจะต้องไม่จำกัดอยู่เฉพาะห้องเรียนสี่เหลี่ยมเดิม ๆ แต่ควรจะใช้ สนามโรงเรียน หมู่บ้านรอบโรงเรียนหรือแม้แต่การสื่อสารออกไปสู่ที่อื่น ๆ เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับตัวนักเรียน

3. การใช้สื่ออุปกรณ์การสอน ครูจะต้องผสมผสานที่กำหนดในหลักสูตรให้เข้ากับ ความเข้าใจของตน เกี่ยวกับชุมชนชีวิตของนักเรียน เทคโนโลยีที่หาได้ สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน และสื่อการเรียนเพื่อสร้างขึ้นมาเป็นเนื้อหาและกิจกรรมที่น่าสนใจสำหรับเด็ก

4. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูจะต้องใช้คนในหมู่บ้าน ครอบครัวของนักเรียน ผู้สันทัดกรณี จากส่วนราชการใกล้โรงเรียน ผู้นำทางศาสนาหรือศิลปินในท้องถิ่น โดยให้บุคคลเหล่านั้น ได้มีโอกาสเข้ามาพูดคุยนำเสนอสิ่งที่แต่ละคนนึกให้นักเรียนได้รับรู้ความคิดของบุคคลเหล่านั้นบ้าง

ครูควรจะต้องนำทรัพยากรทั้งสี่กลุ่มนี้มาผสมผสานกันเพื่อสร้างกิจกรรมที่จะช่วยให้นักเรียนได้ในสิ่งต่อไปนี้

1. ค้นพบความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับโลกที่เขาอยู่
2. พัฒนาทักษะในการคิดและกระบวนการกลุ่ม (อยู่ร่วมกับผู้อื่น)
3. สร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีดังนี้ (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2542, หน้า 6)

1. ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ บทบาทของครู คือ ผู้สนับสนุน (Supporter) และเป็นแหล่งความรู้ (Resource Person) ของผู้เรียน ผู้เรียนจะ รับผิดชอบตั้งแต่เลือกและวางแผนสิ่งที่ตนจะเรียน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือก และจะ เริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการศึกษาค้นคว้า รับผิดชอบการเรียนรู้ ตลอดจนประเมินผล การเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. เนื้อหาวิชามีความสำคัญและมีความหมายต่อการเรียนรู้ ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ปัจจัยสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วย เนื้อหาวิชา ประสบการณ์เดิม และความต้องการของผู้เรียน การเรียนรู้ที่สำคัญและมีความหมายจึงขึ้นอยู่กับ “สิ่งที่สอน (เนื้อหา) และวิธีที่ใช้สอน (เทคนิคการสอน)”

3. การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จหากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะได้รับความสนุกสนานจากการเรียน หากได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้ทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ ได้ค้นพบข้อคำถามและคำตอบใหม่ ๆ ประเด็นที่ท้าทายและความสามารถในเรื่องใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการบรรลุผลสำเร็จของงานที่พวกเขาเริ่มต้นด้วยตนเอง

4. สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียน การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มจะช่วยส่งเสริมความเจริญงอกงาม การพัฒนาความเป็นผู้ใหญ่ การปรับปรุงการทำงาน และการจัดการกับชีวิตของแต่ละบุคคล สัมพันธภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียน

5. ครูคือผู้อำนวยความสะดวกและเป็นแหล่งความรู้ ในการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูจะต้องมีความสามารถที่จะค้นพบความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียนเป็นแหล่งความรู้ ที่ทรงคุณค่าของผู้เรียนและสามารถค้นคว้าหาสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับผู้เรียน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ความเต็มใจของครูที่จะช่วยเหลือโดยไม่มีเงื่อนไข ครูจะให้ทุกอย่างแก่ผู้เรียนไม่ว่าจะเป็น ความเชี่ยวชาญ ความรู้ เจตคติ และการฝึกฝน โดยผู้เรียนมีอิสระที่จะรับหรือไม่รับการให้ นั่นก็ได้

6. ผู้เรียนมีโอกาสดูเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างจากเดิม การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งให้ผู้เรียนมองเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างออกไป ผู้เรียนจะมีความมั่นใจในตนเองและ ควบคุมตนเองได้มากขึ้น สามารถเป็นในสิ่งที่อยากเป็น มีวุฒิภาวะสูงมากขึ้น ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมับเหตุการณ์ต่าง ๆ มากขึ้น

7. การศึกษา คือ การพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลายๆ ด้านพร้อมกันไป การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผู้เรียนหลายๆ ด้าน คุณลักษณะด้านความรู้ ความคิด ด้านการปฏิบัติ และด้านอารมณ์ความรู้สึกจะได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

หลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

นักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

หลักการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญมีเก้าประการ คือ (อุษณีย์ โพธิสุข, 2543, หน้า 40)

1. มีกิจกรรมหลากหลายที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ การสอนต้องตอบสนองวิธีการทำงานของสมอง (Whole Brain Approach) ที่แตกต่างกัน ลักษณะจิตวิทยาที่ต่างกัน
 2. การสอนที่เน้นการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะการคิดระดับสูง ได้แก่ การคิดอย่างมี การวิเคราะห์ โดยใช้เหตุผล ตรรกะ การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างอภิปัญญา
 3. การสอนแบบบูรณาการวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน
 4. ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของตน ผู้เรียนควรมีสติธิในการกำหนดทิศทางในการเรียนรู้ เสนอสิ่งที่อยากเรียนรู้
 5. ผู้เรียนควรมีส่วนร่วมกับสังคม และสังคมหรือชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
 6. การพัฒนาหลักสูตร การวางแผนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ที่สอดคล้องกัน
 7. เน้นการสอนทั้งรูปแบบเรียนรู้โดยใช้จิตใต้สำนึก (Subconscious) และจิตสำนึก (Conscious)
 8. เวลาในการเรียนการสอนส่วนใหญ่ เป็นเวลาที่ทำให้ผู้เรียนได้เป็นผู้แสดงออก หรือทำกิจกรรม ครอบคลุมบทบาทการควบคุม และการใช้เวลากำกับดูแลและสั่งสอน
 9. การสอนไม่จำกัดเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น
- การจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้จัดควรยึดหลักการจัดดังต่อไปนี้ (สำลี รักสุทธี, 2544, หน้า 14)

1. หลักการมีส่วนร่วม ต้องถือว่าผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ นับตั้งแต่การวางแผน การเตรียมการ การหาข้อมูล การจัดการ การดำเนินการ ตลอดจนการประเมินผล
2. หลักการประชาธิปไตย การเรียนรู้ในแนวนี้อควรยึดหลักประชาธิปไตยเป็นสำคัญด้วย ครูต้องเปิดใจตนเองให้กว้าง ให้มองเห็นความสำคัญของผู้เรียน ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด
3. หลักกระบวนการการเรียนรู้อย่างมีความสุข ต้องจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีชีวิตชีวา มีความสุข สนุกสนานจากการเรียน ไม่เบื่อหน่ายในการเรียน ให้ผู้เรียนรู้สึกว่าเรียนแล้วไม่เครียด มีความสุขเมื่อได้เรียนจากวิธีนี้

4. หลักการเรียนรู้ที่มีความหมาย ทุกกระบวนการเรียนรู้จะต้องให้ผู้เรียนรู้สึกว่ามีความหมาย มีคุณค่าต่อชีวิตจริง สามารถนำไปใช้ดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่ามีประโยชน์ต่อชีวิตจริง

5. หลักการสร้างองค์ความรู้เอง ต้องสร้างความรู้สึกลึกใหม่ให้ผู้เรียนว่า ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ความรู้ต่าง ๆ จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการกระทำเอง ปฏิบัติเอง ครูเป็นเพียงผู้คอยอำนวยความสะดวกเท่านั้น

หลักสำคัญของการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องคำนึงถึงเจตประสงค์ ดังนี้ (สมศักดิ์ ภู่วิภาดาบรรณ, 2544, หน้า 1)

1. ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน (Learners' Needs and Interests) เป็นสำคัญ
2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (Participation) ในการเรียนรู้ให้มากที่สุด
3. เน้นให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ได้ด้วยตนเอง (Constructionism) กล่าวคือ ให้สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ในสภาพความเป็นจริง (Experiential Learning) สามารถวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และสืบค้นหาความรู้ได้ด้วยตนเอง (Inquiry)

4. เป็นการพึ่งพาตนเอง (Autonomy) เพื่อให้เกิดทักษะที่จะนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันและสามารถเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของตนเองได้ (Metacognition) กล่าวคือ รู้วิธีของตนเอง และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนวิธีคิดได้อย่างเหมาะสม ไม่เน้นที่การจดจำเพียงเนื้อหา

5. เน้นการประเมินตนเอง (Self-Evaluation) ซึ่งแต่เดิมครูผู้สอนจะเป็นผู้ประเมินผลการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองได้ชัดเจนขึ้น รู้จุดเด่น จุดด้อยและพร้อมที่จะปรับปรุงหรือพัฒนาตนเองให้เหมาะสมยิ่งขึ้น การประเมินในส่วนนี้เป็นการประเมินตามสภาพจริงและใช้เพิ่มสะสมผลงานเข้าช่วย

6. เน้นความร่วมมือ (Cooperation) ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ วิธีการหนึ่งที่ใช้ก็คือ การเรียนแบบร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ Team-Games-Tournaments (TGT), Student Teams-Achievement Divisions (STAD), Jigsaw

7. เน้นรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Styles) ซึ่งอาจจัดทั้งในรูปแบบเป็นกลุ่มหรือเป็นรายบุคคล

จากแนวคิดของนักการศึกษาสรุปได้ว่า หลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น จะต้องให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทุกขั้นตอน ผู้เรียนจะเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้แบบร่วมมือ และมีการประเมินตนเองอย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้การเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น จะประกอบด้วยตัวบ่งชี้ในด้านการเรียนของผู้เรียนและการสอนของผู้สอนดังนี้ (เอกรินทร์ สีมหาศาล, 2546, หน้า 104-105)

1. ตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน

- 1.1 ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 1.2 ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง
- 1.3 ผู้เรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
- 1.4 ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล
- 1.5 ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหา ทั้งด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน
- 1.6 ผู้เรียนได้ฝึกค้นคว้า รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง
- 1.7 ผู้เรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเองอย่างมีความสุข
- 1.8 ผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและรับผิดชอบในการทำงาน
- 1.9 ผู้เรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเอง และยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง

2. ตัวบ่งชี้การสอนของผู้สอน

- 2.1 ผู้สอนเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ
- 2.2 ผู้สอนจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้า จูงใจและเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
- 2.3 ผู้สอนเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง
- 2.4 ผู้สอนจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์
- 2.5 ผู้สอนส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง
- 2.6 ผู้สอนส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน
- 2.7 ผู้สอนใช้สื่อการเรียนการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และการค้นพบความรู้ของผู้เรียน
- 2.8 ผู้สอนใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้กับชีวิตจริงของผู้เรียน

2.9 ผู้สอนฝึกฝนกริยามารยาทและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย

2.10 ผู้สอนสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

วิธีสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

นักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิธีสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ดังนี้

- วิธีสอนแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) เป็นการจัดการเรียนที่แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ สมาชิกในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน และมีความรับผิดชอบร่วมกัน ทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม เพื่อให้กลุ่มได้รับความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด (กรมวิชาการ, 2539, หน้า 85-87)

หลักการสำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือ

1. สมาชิกในกลุ่มมีเป้าหมายร่วมกัน มีการทำงานร่วมกัน มีการแบ่งปันวัสดุอุปกรณ์ ข้อมูลต่าง ๆ ในการทำงาน ทุกคนมีบทบาทหน้าที่และประสบความสำเร็จร่วมกัน
2. การปฏิสัมพันธ์มีลักษณะส่งเสริมกันและกันโดยตรง มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และมีการอธิบายความรู้ให้แก่เพื่อนในกลุ่มฟัง
3. สมาชิกมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ โดยมีการช่วยเหลือ ส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายกลุ่ม
4. การใช้ทักษะทางสังคมและทักษะการทำงานกลุ่ม เพื่อช่วยให้การทำงานกลุ่มประสบผลสำเร็จ
5. สมาชิกทำงานกลุ่มอย่างมีขั้นตอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม เพื่อช่วยให้การทำงานกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
6. รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือมีหลายรูปแบบ แต่มีลักษณะที่สำคัญร่วมกันคือ การจัดแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อย ประมาณ 2-6 คน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกกลุ่มมีทักษะในการทำงานกลุ่ม มีการตรวจสอบรายบุคคล ซึ่งแต่ละรูปแบบครูสามารถนำไปปรับและเลือกใช้

ให้เหมาะสมกับระดับชั้น สภาพห้องเรียน ตลอดจนเนื้อหาที่สอน

ขั้นตอนการเรียนรู้แบบร่วมมือ

1. ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเรียนและการทำงานร่วมกัน
2. สอนหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาที่ต้องการสอน
3. จัดกลุ่มผู้เรียน มอบหมายงาน
4. ผู้เรียนเรียนรู้ ทำงานร่วมกัน โดยต้องใช้ทั้งทักษะการทำงานกลุ่มและทักษะทางสังคม

5. ตรวจสอบผลงานและทดสอบ
6. สรุปผลการทดสอบของกลุ่มและเสริมแรง
7. สรุปบทเรียน

การเรียนรู้แบบร่วมมือมีหลายรูปแบบ รูปแบบที่นิยมใช้กันมากมีสามรูปแบบ คือ

1. Student Team-Achievement Divisions (STAD) เป็นการสอนที่เริ่มต้นโดยการที่ครูให้ความรู้ ต่อจากนั้นแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 4 คน ทำงานที่ได้รับมอบหมายร่วมกัน เปรียบเทียบคำตอบ อธิบายวิธีการเรียนฝึกหัดซึ่งกันและกัน แต่ในช่วงการทดสอบนั้นจะให้ทำเป็นรายบุคคลในตอนท้ายจึงมีการคำนวณคะแนนเฉลี่ยของกลุ่ม

2. Jigsaw เป็นการจัดให้ผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน กลุ่มละ 5-6 คน เรียนรู้ร่วมกัน โดยผู้สอนแบ่งบทเรียนเป็นเรื่องย่อย ๆ เมื่อได้รับมอบหมายผู้เรียนในกลุ่มจะแบ่งภารกิจไปศึกษาเรื่องย่อยและนำผลการศึกษามารายงานต่อกลุ่ม

3. Co-Op Co-Op เป็นการสอนที่จัดให้ผู้เรียนได้ร่วมมือกันในกลุ่ม และได้ร่วมมือระหว่างกลุ่มเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ของห้องเรียนร่วมกัน ดังนั้น จึงต้องจัดให้มีการแบ่งบทเรียนเป็นหัวเรื่องหลัก มอบให้แต่ละกลุ่มรับผิดชอบในการศึกษา ต่อจากนั้นในแต่ละกลุ่มจะมีการมอบหมายภารกิจให้ศึกษาหัวเรื่องย่อย ๆ เพื่อนำมาสรุปร่วมกันแบบ Jigsaw

• วิธีสอนแบบสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม (Group Investigation) เป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีอิสระในการศึกษาหาความรู้ตามหลักประชาธิปไตย ให้ผู้เรียนรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและการศึกษาหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งมีขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้

ขั้นที่ 1 เสนอปัญหา

กระตุ้นให้นักเรียนอยากรู้อยากเรียน กระตุ้นหรือชี้แนะที่จะศึกษาและแก้ปัญหา (อาจใช้สื่อโทรทัศน์ ภาพ ข่าว)

ขั้นที่ 2 พิจารณาปัญหา

2.1 นักเรียนทั้งชั้นพิจารณาปัญหา หรือเรื่องที่ครูนำเสนอแบ่งเป็นประเด็นย่อย ๆ

2.2 แบ่งกลุ่ม เลือกประเด็นย่อย เพื่อค้นหาเพิ่มเติม

ขั้นที่ 3 วางแผน

กลุ่มวางแผน แบ่งงานไปศึกษาหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด วัสดุวิธีต่าง ๆ ตามที่กลุ่มคิด เช่น อ่านเอกสาร สัมภาษณ์ ฯลฯ

ขั้นที่ 4 ลงมือปฏิบัติงาน

กลุ่มลงมือปฏิบัติตามแผนงาน แยกย้ายกันไปค้นคว้าหาความรู้เป็นกลุ่มย่อยหรือรายบุคคล

ขั้นที่ 5 รายงานผลงานและกระบวนการทำงาน

นักเรียนกลับเข้ากลุ่ม รวบรวมเรียบเรียงข้อมูลเสนอต่อที่ประชุมทั้งด้านข้อสรุปของกลุ่ม และวิธีการสืบเสาะหาความรู้ของกลุ่ม

ขั้นที่ 6 ทบทวนปัญหา

นักเรียนร่วมกันพิจารณาประเด็นปัญหาที่ต้องการรู้อีกครั้ง ถ้าต้องการค้นหาคำตอบเพิ่ม ให้ดำเนินการตามขั้นที่ 1 ใหม่

การจัดการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีดังนี้ (สำลี รักสุทธี, 2544, หน้า 22-25)

1. การอภิปรายกลุ่มย่อย การสอนแบบอภิปรายเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะ การวิเคราะห์ และการตีความของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าของการแสดงความคิดเห็น และตระหนักในคุณค่าของบทบาทกลุ่มที่มีผลต่อประสบการณ์การเรียนรู้ของตนและผู้อื่น

2. กลุ่มสัมพันธ์ การเรียนด้วยวิธีนี้เป็นกระบวนการที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันของสังคม เพราะช่วยให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนและแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ได้สะท้อนความคิด อภิปราย ชักถาม และสรุปความคิดรวบยอดตลอดจนได้ทดลองหรือประยุกต์แนวคิดเข้าด้วยกัน ทักษะกลุ่มสัมพันธ์จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมสูงสุดและทำให้บรรลุผลงานสูงสุดด้วย

3. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็น สำคัญอย่างแท้จริงเพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ตามอัธยาศัยโดยการศึกษา จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ตามความต้องการซึ่งครูเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกเท่านั้น

กระบวนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีหกขั้นตอน ดังนี้ (บุรชัย ศิริมหาสาคร, 2545, หน้า 95-97)

1. ขั้นเกริ่นนำ (ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน) เพื่อเตรียมความพร้อมของนักเรียน เช่น

1.1 ร้องเพลง เล่นเกม เล่นิทาน เพื่อนำเข้าสู่บทเรียน

1.2 บอกเรื่องที่จะเรียน แบ่งกลุ่ม อธิบายขั้นตอนการทำกิจกรรม

1.3 ระดมความคิดของนักเรียนว่า อยากรู้เนื้อหาเรื่องอะไร แล้วเขียนเป็นแผนผัง ความคิด (Mind Map) เพื่อใช้วางแผนการสอน

2. ขั้นประสบการณ์ (ขั้นทำกิจกรรม) ครูให้นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิด ประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับเรื่องที่เรียนและจัดทำเป็นชิ้นงาน (Folio) เช่น

2.1 ทำโครงงานที่สนใจ

2.2 ทดลองปฏิบัติ แล้วสังเกตผลที่เกิดขึ้น และจดบันทึก

2.3 ศึกษานอกห้องเรียน เพื่อสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูล และจดบันทึก

2.4 ศึกษากรณีตัวอย่าง เช่น ฟังนิทาน ข่าว คู่มือทัศน ภาพยนตร์ แล้วอภิปราย

แสดงความคิดเห็น และจดบันทึก

3. ขั้นสะท้อนความคิด (ขั้นสร้างความรู้) เพื่อให้นักเรียนสร้างความรู้เอง จากประสบการณ์การทำกิจกรรม เช่น

- 3.1 คิดคนเดียว แล้วรายงานผลการปฏิบัติกิจกรรม
- 3.2 จับคู่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหลังจากทำกิจกรรม
- 3.3 อภิปรายกลุ่มว่า ได้ความรู้ ข้อคิดอะไรบ้าง จากการทำกิจกรรมนั้น
- 3.4 จดบันทึกความรู้ที่ได้ เพื่อจัดทำชิ้นงาน (Folio)
- 3.5 นักเรียนนำเสนอผลงาน (Folio) ที่เกิดจากการทำกิจกรรม

4. ขั้นทฤษฎี (ขั้นสรุปความรู้เป็นความคิดรวบยอด) เพื่อให้นักเรียนสรุปความรู้ของเรื่องที่เรียนเป็นความคิดรวบยอด (Concept) หรือหลักการที่ง่ายต่อการจำเพื่อนำไปใช้ เช่น

- 4.1 ครูให้นักเรียนสรุปความรู้ที่ได้จากการทำกิจกรรม เช่น สรุปผลการทดลอง
- 4.2 ครูเชื่อมโยงสิ่งที่นักเรียนสะท้อนความคิดกับทฤษฎี (ความรู้) ในบทเรียน
- 4.3 ครูนำเสนอความรู้ (ทฤษฎี) ที่เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน หรือเฉลยคำตอบที่ถูกต้อง

5. ขั้นนำไปใช้ (ขั้นนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหา) เพื่อให้นักเรียนสามารถแปลงความรู้สู่การปฏิบัติ นำไปใช้ในชีวิตจริง

- 5.1 นักเรียนอภิปรายว่า จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร
- 5.2 นักเรียนจดบันทึกผลการนำความรู้ไปใช้ เพื่อจัดทำชิ้นงาน (Folio)

6. ขั้นสรุป (ขั้นสรุปผลการเรียนรู้) เพื่อให้ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปกิจกรรมการเรียนรู้หรือสรุปบทเรียน หรือซักถามข้อสงสัยอีกครั้งหนึ่ง ก่อนจบบทเรียนนั้นและประเมินผลการเรียนรู้ร่วมกัน

- 6.1 ร้องเพลงสรุปบทเรียน
- 6.2 ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียนอีกครั้งหนึ่ง
- 6.3 นักเรียนสรุปบทเรียนเป็นแผนผังความคิด (Mind Map)
- 6.4 ครูและนักเรียนร่วมกันประเมินชิ้นงาน (Folio) และเก็บในแฟ้มผลงานนักเรียน

(Portfolio)

การจัดการเรียนการสอนแบบ 4 mat เป็นแนวคิดที่เน้นความสำคัญของผู้เรียนในการลงมือกระทำเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ (Learning By Doing) ซึ่งประกอบด้วย (ลำสี รักสุทธิ, 2544, หน้า 31-32)

ส่วนที่ 1 คือ การบูรณาการประสบการณ์เดิมของตนเอง ใช้คำถามทำกิจกรรม คือทำไมเป็นกิจกรรมแลกเปลี่ยนและทบทวนความรู้เดิม อาจใช้ใบงานทำกิจกรรมต่าง ๆ

ส่วนที่ 2 คือ การสร้างความคิดรวบยอดของตนเอง ใช้คำถามทำกิจกรรม คือ อะไร อาจใช้แผนที่ความคิด โดยผู้เรียนสามารถวิเคราะห์หรือทำกิจกรรมด้วยตนเอง

ส่วนที่ 3 คือ การลงมือปฏิบัติและเรียนรู้ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน คำถามทำกิจกรรม คือ ทำอย่างไร หรือลองทำดูโดยใช้ใบงานทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้จากการวางแผนที่ความคิด

ส่วนที่ 4 คือ การบูรณาการการประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงในอนาคต คำถามที่ใช้ทำกิจกรรม คือ ถ้า เป็นการนำเสนอและประยุกต์ใช้โดยให้ผู้เรียนเสนอความคิดตามใบงานต่าง ๆ ที่กำหนดไว้

แนวการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

หลักและวิธีการวัดผลและประเมินผลที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการประเมินตามสภาพจริงของผู้เรียนเป็นรายบุคคลนั้น ให้ยึดหลักสำคัญ 4 ประการ สำหรับใช้ในการวางแผนการสอนแต่ละแผน การเรียนรู้หรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้ง คือ (เอกกรินทร์ สีมหาศาล, 2546, หน้า 221-222)

1. ต้องใช้เครื่องมือหลากหลายในการวัด เครื่องมือที่ใช้วัดต้องครอบคลุมแผนหรือกิจกรรมที่จัดขึ้น เช่น การใช้แบบสังเกตพฤติกรรม แบบวัดคุณลักษณะ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบตรวจผลงาน แบบประเมินทักษะกระบวนการ แบบประเมินการฝึกทักษะ การพูด การเขียน การอ่าน การฟัง และ แบบทดสอบ เป็นต้น

2. ต้องเก็บรวบรวมข้อมูลการวัดผล ข้อมูลการวัดผลนี้ ต้องเก็บรวบรวมจากผู้วัดผล และประเมินผลหลายแหล่ง เช่น จากผู้สอน จากเพื่อนในชั้นเรียน จากเพื่อนร่วมกลุ่มทำงาน จากผู้ปกครอง จากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม เช่น ผู้ให้สัมภาษณ์และจากการสะท้อนผลของตัวผู้เรียนเอง

3. ต้องวัดผลให้ครบทุกด้าน ตามหลักการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพหุปัญญาและการเรียนรู้ อย่างสมดุลและมีความสุข ดังที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มุ่งให้ผู้เรียนเป็นคน เก่ง คนดี และมีความสุข คือ

3.1 วัดความสามารถของผู้เรียน ในด้านความรู้ ความคิด ทักษะต่าง ๆ กระบวนการทำงานและระดับคุณภาพของผลงาน ควรวัดความรู้ที่เป็นองค์ความรู้และความคิดระดับสูง สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถทางสติปัญญาของผู้เรียนแต่ละคน เช่น การใช้แบบทดสอบ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต ผลงานต่าง ๆ เป็นต้น

3.2 วัดความดีหรือความประพฤติของผู้เรียน ในด้านลักษณะนิสัย ด้านสังคม เช่น ความร่วมมือ ความรับผิดชอบ มารยาทในกลุ่มหรือในชั้นเรียน ลักษณะนิสัยส่วนตัว เช่น ความซื่อสัตย์ ความขยัน ความอดทน ความมีวินัย ความประหยัด และด้านเจตคติ ได้แก่

ความรู้สึกนึกคิด ทักษะคิดต่อการเรียน การปฏิบัติกิจกรรม การทำงานร่วมกัน และลักษณะนิสัยที่ผู้เรียนแสดงออกอย่างต่อเนื่องถาวร โดยครู ตัวผู้เรียน เพื่อน และผู้ปกครองร่วมกันประเมินจากแบบสัมภาษณ์ การสอบถาม แบบสังเกตพฤติกรรม เป็นต้น

3.3 วัดความสุขของผู้เรียน ในด้านพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพที่แสดงออกอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน เช่น ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความร่าเริงแจ่มใส ความกระตือรือร้นในการทำงานตามที่มอบหมาย เป็นต้น โดยใช้แบบสำรวจรายการ การสำรวจความมั่นใจ การสังเกต แบบบันทึกพฤติกรรม การสัมภาษณ์ ฯลฯ

3.4 ต้องเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยให้ผู้เรียนจัดทำแฟ้มสะสมผลงาน สำหรับใช้เป็นข้อมูลประกอบการประเมินครั้งสุดท้าย (Summative Evaluation) ซึ่งอาจใช้ทั้งแฟ้มสะสมผลงานรายบุคคล แฟ้มสะสมผลงานรายกลุ่ม แฟ้มพัฒนางาน และรายงานความก้าวหน้าทางการเรียน เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีอยู่ว่า ถ้าครูเปลี่ยนวิธีการสอนเป็นแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแล้ว ต้องเปลี่ยนวิธีการประเมินผล เป็นแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางด้วย เรียกว่า “การประเมินตามสภาพจริง” (Authentic Assessment) ที่มุ่งวัดว่านักเรียนทำอะไรได้บ้าง ไม่ใช่จำอะไรได้บ้าง วัดความสามารถของผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยใช้วิธีการประเมินในรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลาย ได้แก่ (บุรชัย ศิริมหาสาคร, 2545, หน้า 107-108)

1. การสังเกต ครูสังเกตการทำงานของนักเรียน เดินดูนักเรียนขณะทำกิจกรรม แล้วจดบันทึก พฤติกรรมต่างๆ ของนักเรียนที่สังเกตเห็นว่าบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ต้องการหรือไม่

2. การสัมภาษณ์ หรือการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ เช่น ครูซักถามพูดคุยกับนักเรียนในขณะที่ทำงาน

3. การตรวจผลงานของนักเรียน

4. การรายงานผลการทำกิจกรรมของนักเรียน ครูฟังการรายงานผลการทำกิจกรรมหรือการนำเสนอผลงานของนักเรียน

5. การบันทึกข้อมูล โดยผู้เกี่ยวข้องกับนักเรียนหลายฝ่าย เช่น การประเมินผลงานตนเองของนักเรียน การประเมินผลงานโดยเพื่อนนักเรียน และการประเมินผลงานโดยผู้ปกครองนักเรียน เป็นต้น

6. การใช้ข้อสอบที่เน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง (Authentic Test) ครูอยากทราบว่านักเรียนปฏิบัติได้หรือไม่ ก็ให้นักเรียนทำให้อู

7. การประเมินโดยใช้แฟ้มผลงานนักเรียน (Portfolio Assessment) ครูให้นักเรียนสร้างชิ้นงาน แล้วเก็บสะสมในแฟ้มผลงาน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน

เจตคติ

ความหมาย มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ดังนี้

เจตคติ เป็นระดับความมากน้อยของความรู้สึกในด้านบวกหรือลบที่มีต่อสิ่งหนึ่งซึ่งอาจจะเป็นอะไรก็ได้ เป็นต้นว่า สิ่งของ บุคคล องค์กร ความคิด ฯลฯ ความรู้สึกเหล่านี้แสดงให้เห็นความแตกต่างว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย (Thurestone, 1946 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ, 2542, หน้า 52)

เจตคติ เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่ง และพร้อมที่จะสนองตอบต่อสิ่งนั้นทั้งทางบวกและทางลบ อันเนื่องมาจากประสบการณ์การเรียนรู้ (ประภาพรเพ็ญ สุวรรณ, 2526, หน้า 3)

เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกที่พอใจและไม่พอใจที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลทำให้แต่ละคนตอบสนองต่อสิ่งเร้าแตกต่างกันออกไป (พรณี ช. เจริญ, 2528, หน้า 288)

เจตคติ หมายถึง สักยภาพภายในของบุคคล ที่มีแนวโน้มแสดงออกทางพฤติกรรมในทิศทางบวก ทิศทางลบ หรือเป็นกลาง (รวิวรรณ อังคนรัศย์พันธ์, 2533, หน้า 12)

เจตคติ คือ ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม เช่น ความรู้สึกนึกคิดของคนหนึ่งมองเห็นก้อนเมฆลอยอยู่บนท้องฟ้า บางคนเมื่อมองขึ้นไปก็อาจจะรู้สึกว่าก้อนเมฆที่เกาะกลุ่มกันอยู่มีรูปร่างลักษณะต่าง ๆ นามอง (วินัย วีระพัฒนานนท์, 2539, หน้า 63)

เจตคติ เป็นพฤติกรรมหรือความรู้สึกทางด้านจิตใจที่มีต่อสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่งในทางสังคม รวมทั้งเป็นความรู้สึกที่เกิดจากการเรียนรู้เกี่ยวกับ สิ่งเร้าหรือเกี่ยวกับประสบการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (ธีระวุฒิ เอกะกุล, 2542, หน้า 3)

เจตคติ เป็นอารมณ์ความรู้สึกอันบังเกิดจากการได้สัมผัสรับรู้ต่อสิ่งนั้นโดยแสดง ความโน้มเอียงอย่างใดอย่างหนึ่งในรูปของการประเมินว่าชื่นชอบหรือไม่ชื่นชอบ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2542, หน้า 53)

เจตคติ เป็นอักษณาสัย (Disposition) หรือแนวโน้มที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสนองตอบต่อสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งเร้า ซึ่งอาจจะเป็นได้ทั้งคน วัตถุสิ่งของ หรือความคิด (Ideas) (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2544, หน้า 367)

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเนื่องมาจากระบบการณ์การเรียนรู้ และพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งนั้น ๆ

ลักษณะของเจตคติ เจตคติเป็นความรู้สึกที่บ่งบอกลักษณะทางจิตใจ อารมณ์ของบุคคล ซึ่งอาจเป็นลักษณะที่ไม่แสดงออกมามีภายนอกให้บุคคลอื่นเห็นหรือเข้าใจได้ โดยมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

ลักษณะของเจตคติสามารถสรุปได้ดังนี้ (รวีวรรณ อังคนานุรักษ์พันธ์, 2533, หน้า 14-15)

1. เจตคติเกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ ซึ่งมีได้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เมื่อเกิดการเรียนรู้ ย่อมมีความรู้สึกและความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ นั้น โดยบางครั้งอาจได้รับเจตคติจากการเลียนแบบหรือเอาอย่าง เจตคติเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ โดยอาจเปลี่ยนแปลงเป็นตรงกันข้ามก็ได้ ถ้าสภาพแวดล้อม สถานการณ์เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไป .การเปลี่ยนแปลงเจตคติต่อสิ่งใดนั้นบางครั้งต้องใช้เวลาานาน ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงเจตคติจะเป็นไปได้ช้าหรือเร็ว นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยและเงื่อนไขหลายประการด้วยกัน

2. เจตคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทั้งภายในและภายนอก เราสามารถทราบได้ว่าบุคคลใดมีเจตคติในการยอมรับหรือไม่ยอมรับ โดยการสังเกตพฤติกรรมที่บุคคลนั้นแสดงออกด้วยสีหน้า ท่าทางพอใจหรือไม่พอใจ หรืออาจจะทำนายพฤติกรรมทั่วไปโดยการวิเคราะห์จากเจตคติของแต่ละบุคคลก็ได้

3. เจตคติเป็นเรื่องเฉพาะตัว ความรู้สึกของบุคคลอาจเหมือนกัน แต่รูปแบบการแสดงออกอาจแตกต่างกันออกไป หรืออาจมีการแสดงออกที่เหมือนกันแต่ความรู้สึกต่างกันได้

4. เจตคติไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่สามารถสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมที่แสดงออกมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำนายหรืออธิบายเจตคติได้

ลักษณะของเจตคติสามารถสรุปได้ดังนี้ (Shaw & Wright, 1967 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2542, หน้า 57-58)

1. เจตคติขึ้นอยู่กับการประเมินโนภาพของเจตคติ แล้วเกิดเป็นพฤติกรรมแรงงใจ เจตคติเป็นเพียงความรู้สึกโน้มเอียงจากการประเมินยังไม่ใช่พฤติกรรม ตัวเจตคติเองยังไม่ใช่แรงงใจ แต่เป็นตัวการทำให้เกิดแรงงใจในการแสดงพฤติกรรม แต่ถ้าแสดงออกเป็นพฤติกรรมแล้วจะเป็นลักษณะ 4 กลุ่ม คือ Positive-Approach ตัวอย่างเช่น ความเป็นเพื่อน ความรัก ฯลฯ Negative-Approach ตัวอย่างเช่น การโจมตี คำว่า ต่อสู้ ฯลฯ Negative-Avoidance ตัวอย่างเช่น ความกลัว ความเกลียด ฯลฯ ประเภทนี้เป็นเจตคติที่ไม่ดีแบบไม่ยากพบเห็นหน้า คือ ยากหลีกเลี่ยง

ให้ไกลนั่นเอง และอีกกลุ่มหนึ่ง คือ Positive-Avoidance เป็นลักษณะเจตคติที่ทางบวกแต่ก็อยากจะหลบหลีกหรือไม่รับกวน ตัวอย่างเช่น การปล่อยให้เขาอยู่เงียบ ๆ เมื่อเขามีทุกข์ เป็นต้น

2. เจตคติเปลี่ยนแปรความเข้มข้นตามแนวของทิศทาง ตั้งแต่บวกจนถึงลบ นั่นคือ เป็นการแสดงความรู้สึกว่าไปทางบวกมากหรือน้อย ไปทางลบมากหรือน้อย ความเข้มข้นศูนย์ก็คือ ไม่รู้สึกนั่นเอง หรือเป็นกลางระหว่างบวกกับลบ แต่จุดที่เป็นกลางนั้นเป็นปัญหาต่อการแปรผล เพราะตามธรรมชาติจะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการตอบ บางคนไม่คิดอะไรมักจะขีดลงตรงกลางก็มีมาก

3. เจตคติเกิดจากการเรียนรู้มากกว่ามีมาเองแต่กำเนิด เจตคติเกิดจากการเรียนรู้สิ่งที่ปฏิบัติสัมพันธ์รอบตัวเรา ซึ่งเป็นเป้าเจตคติทั้งหลาย ถ้าเรียนรู้สิ่งนั้นมีคุณค่าก็จะเกิดเจตคติทางดี ถ้าเรียนรู้ว่าสิ่งนั้นไม่มีคุณค่าก็จะเกิดเจตคติไม่ดี

4. เจตคติขึ้นอยู่กับเป้าเจตคติหรือกลุ่มสิ่งเร้าเฉพาะอย่าง สิ่งเร้าทั้งหลายอาจเป็นคน สัตว์ สิ่งของ สถาบัน มโนภาพ อุดมการณ์ อาชีพหรือสิ่งอื่น ๆ ก็ได้ เจตคติจะมีลักษณะอย่างไร จึงขึ้นอยู่กับเป้าเจตคติที่ได้สัมผัสเรียนรู้มามากน้อยแตกต่างกันเป็นสำคัญ

5. เจตคติมีค่าสหสัมพันธ์ภายในเปลี่ยนแปลงไปตามกลุ่ม นั่นคือกลุ่มที่มีลักษณะเดียวกัน เจตคติจะมีความสัมพันธ์กันสูง กลุ่มที่มีลักษณะต่างกันเจตคติจะมีความสัมพันธ์กันต่ำ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มที่มีเจตคติต่อสิ่งเดียวกันย่อมมีความสัมพันธ์กันด้วย

6. เจตคติมีลักษณะมั่นคงและทนทานเปลี่ยนแปลงยาก นั่นคือถ้าเป็นเจตคติจริง ๆ แล้ว การเปลี่ยนแปลงจะช้าและทำได้ยาก

องค์ประกอบของเจตคติ องค์ประกอบของเจตคติตามแนวคิดของนักจิตวิทยานั้น โรเบิร์ต ทาวเวอร์ (Travers, 1977 อ้างถึงใน วินัย วีระวัฒนานนท์, 2532, หน้า 39-40) จำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. ส่วนที่เป็นความรู้สึกนึกคิด (Affective Components) เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นทันทีที่ได้พบเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นความรู้สึก ชอบ-ไม่ชอบ รัก-เกลียด สวย-ไม่สวย หรืออาจเรียกว่าความรู้สึกที่เป็นในทางบวกหรือทางลบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2. ส่วนที่เป็นวิจรรณญาณ (Cognitive Components) เจตคติในแนวนี้เกิดจากการที่บุคคลได้ใช้กระบวนการคิดพิจารณาด้วยเหตุอย่างใดก็ตามภายในความคิดของเขาเองแล้วสรุปเอาเป็นความคิดของเขาอย่างนั้นน่าจะเป็นที่ยอมรับในส่วนตัวเขา เป็นสิ่งที่น่าสังเกตว่ากระบวนการความคิดของเรานั้นก็มีความเชื่อที่ผิด ๆ มาใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างเจตคติให้กับตัวเองได้ ดังนั้นเจตคติในลักษณะนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความเชื่อหรือความรู้ของบุคคลเป็นสำคัญ

3. ส่วนที่เป็นพฤติกรรม (Behavioral Components) เจตคติเนืวนี้ออกมาเป็นลักษณะของการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เจตคติที่สะท้อนออกมาทางพฤติกรรมมักมีข้อบกพร่องที่เรียกว่า คนเราบางคนนั้น “ทำอย่างหนึ่ง แต่คิดอีกอย่างหนึ่ง” ได้เสมอ

ประโยชน์ของเจตคติ เจตคติเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้นักแสดงพฤติกรรมออกมา ซึ่งประโยชน์ของเจตคติมีมาก อาจกล่าวสรุปได้ดังนี้ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2542, หน้า 54-55)

1. เจตคติเป็นคำย่อของการอธิบายความรู้สึกลึกๆ กลุ่มพฤติกรรมต่าง ๆ ได้มาก เช่น จะพูดว่า เรามีเจตคติดีต่อครอบครัว มีความหมายถึงเขารักครอบครัว ใช้เวลามากในการอยู่กับครอบครัว มีความสุขที่ได้อยู่กับครอบครัว ฯลฯ
2. เจตคติใช้พิจารณาเหตุของพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสิ่งอื่นหรือมีต่อเป้าหมายเจตคติของคนคนนั้นได้ นั่นคือรู้เจตคติของคนสามารถส่งเสริมหรือยับยั้งสิ่งที่เขาจะแสดงออกได้
3. เจตคติสามารถมองสังคมได้ เพราะเจตคติเป็นสิ่งที่คงเส้นคงวา พฤติกรรมของบุคคลที่จะแสดงออกจากเจตคติ จึงสามารถนำมาอธิบายความคงเส้นคงวาของสังคมได้ด้วย
4. เจตคติมีความดีงามในตัวเอง เจตคติของคนที่มีต่อเป้าหมายเจตคติรอบ ๆ ตัวเราเองสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของคน ๆ นั้น มีคุณค่าในการศึกษาจุดมุ่งหมายของชีวิตเขา
5. จากที่รู้ว่าเจตคติเกิดจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการให้การศึกษาเพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีงามตามสังคม จึงต้องศึกษาสาเหตุและปรับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีอิทธิพลต่อเจตคติของคนตามที่ต้องการ
6. ในสาขาวิชาสังคมวิทยา นักสังคมวิทยาหลายคนให้ความเห็นว่าเจตคติเป็นศูนย์กลางความคิดและเป็นฐานของพฤติกรรมสังคม การจะปรับระบบกลไกของสังคมจึงควรเปลี่ยนแปลงเจตคติของแต่ละบุคคล

การวัดเจตคติ การวัดเจตคติเป็นสิ่งที่ยากเพราะเราไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง แต่จะสังเกตจากสิ่งที่แสดงออกมาในรูปของการตอบสนอง ซึ่งอาจเป็นถ้อยคำหรือพฤติกรรม โดยสามารถตรวจสอบด้วยวิธีต่าง ๆ ดังนี้คือ (กฤษณา ศักดิ์ศรี, 2530, หน้า 208-211)

1. การสังเกต (Observation) เป็นการศึกษาคุณลักษณะและพฤติกรรมของบุคคลรวมถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อค้นหาความจริงโดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้งห้าของผู้สังเกต โดยตรงทำให้ได้ข้อมูลแบบปฐมภูมิ ซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี
2. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการสนทนาหรือพูดคุยกันอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลตามที่วางแผนไว้ล่วงหน้า การสัมภาษณ์ประกอบด้วยผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์นอกจากได้ข้อมูลตามความต้องการแล้วยังได้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ถูกสัมภาษณ์ในด้านปฏิกิริยาไหวพริบ ท่วงทีวาจาและอุปนิสัยใจคอ

3. การใช้แบบวัดเจตคติโดยตรงหรือมาตราส่วนวัดเจตคติ (Attitude Scales) ที่นิยมใช้แพร่หลายคือ แบบวัดเจตคติของลิเกิร์ต (The Likert Scales) และแบบวัดเจตคติของเทอร์สโตน (Thurstone Method)

4. การรายงานตนเอง (Self-Report) เป็นการให้เจ้าตัวรายงานความรู้สึกที่มีต่อเรื่องราวหรือเหตุการณ์นั้นออกมาว่าชอบหรือไม่ชอบอย่างไร ด้วยการพูดหรือเขียนบรรยายความรู้สึกของตนเองจากประสบการณ์ที่ผ่าน

5. โปรเจกทีฟเทคนิค (Projective Technique) เป็นการใช้สิ่งเร้าที่มีลักษณะที่ไม่ค่อยชัดเจนกระตุ้นให้บุคคลแสดงความรู้สึกออกมา เพื่อที่จะได้สังเกตว่ามีความรู้สึกอย่างไร ซึ่งความรู้สึกของแต่ละบุคคลที่มีต่อสิ่งเดียวกันอาจแตกต่างกัน

การสร้างเครื่องมือวัดเจตคติ เครื่องมือวัดประเภทนี้เป็นการวัดความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะกำหนดตัวเลขเป็นสิ่งที่ใดสิ่งหนึ่งโดยอาศัยกฎเกณฑ์ของเครื่องมือวัดนั้น มาตราวัดเจตคติแบบที่นิยมใช้กันมาก ได้แก่ มาตราวัดของลิเกิร์ต (The Likert Scales) เพราะสามารถใช้วัดเจตคติได้อย่างกว้างขวางและมักจะมีค่าความเที่ยงสูง สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการสร้างแบบวัดเจตคติโดยใช้มาตราวัดของลิเกิร์ต มีหลักเกณฑ์ในการสร้างดังนี้ (รวิวรรณ อังคนุรักษ์พันธ์, 2533, หน้า 85-86)

1. กำหนดโครงสร้างของเจตคติที่ต้องการวัดให้แน่นอนชัดเจนและครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการวัดทั้งหมดให้มีความตรงเชิงเนื้อหา

2. สร้างข้อความวัดเจตคติขึ้นตามโครงสร้างที่กำหนด จำนวนข้อความมากน้อยเท่าใดขึ้นอยู่กับการให้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการวัดเป็นสำคัญ และควรมีข้อความที่เป็นบวกและเป็นลบละกันและมีจำนวนใกล้เคียงกัน การสร้างข้อความวัดเจตคติควรยึดหลักในการสร้าง ดังนี้

- 2.1 ต้องเป็นข้อความที่ได้แย้งได้ด้วยการแสดงความคิดเห็นไม่ใช่เป็นข้อเท็จจริง
- 2.2 ต้องเป็นข้อความที่ใช้ภาษาง่าย ๆ กระชับรัด และได้ใจความชัดเจน
- 2.3 ต้องชี้ให้เห็นเจตคติเพียงประเด็นเดียว
- 2.4 ต้องเป็นข้อความที่มีใจความเดียว
- 2.5 ไม่ควรใช้คำคุณศัพท์ เช่น ทั้งหมด เสมอ ๆ และไม่ควรใช้ประโยคปฏิเสธ

3. กำหนดมาตรวัดให้แต่ละข้อความเป็น 5 มาตรวัด โดยข้อความที่เป็นบวกจะให้คะแนนเป็น 5 4 3 2 1 จากเห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ตามลำดับ และข้อความที่เป็นลบจะให้คะแนนเป็น 1 2 3 4 5 จากเห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย

ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ตามลำดับ

4. นำข้อความวัดเจตคติที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความสอดคล้องและความเหมาะสมของข้อความแต่ละข้อ

5. นำไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำผลการทดลองมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก และความเชื่อมั่นของแบบวัดเจตคติต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

รัตนะ บัวสนธ์ (2535, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่ง ในเขตภาคกลางตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เปิดโอกาสให้โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น แต่พบว่ามีปัญหาในเรื่องความไม่เชี่ยวชาญและไม่ใส่ใจงานวิชาการของผู้บริหาร ความเอาใจใส่ทางวิชาการของครูและนโยบายการควบคุมวิชาจากหน่วยงานของส่วนกลางจึงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การใช้หลักสูตรไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

กิตติพศ สิริสูตร (2538, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ในโรงเรียนที่ร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่มีการศึกษาและนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 โดยการนิมนต์พระสงฆ์และการเชิญผู้อาวุโส ครูชั้นเดียวกันมาร่วมกันพัฒนาหลักสูตร ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ถ่ายทอดความรู้ร่วมกับครู ให้คำปรึกษาแนะนำโดยตรงแก่ครูผู้สอน ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ชัยวิวัฒน์ วงศ์สวัสดิ์ (2539, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชางานเลือก กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ในโรงเรียนที่ใช้ภาษาถิ่นหลายภาษา: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหิน โดยการพัฒนาหลักสูตรเกี่ยวกับงานอาชีพ 4 แผนงาน 7 หลักสูตรย่อย และนำหลักสูตรไปให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้เชี่ยวชาญประเมินหลักสูตร โดยการประชุมปรึกษา การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และการประเมินหลักสูตรโดยวิธี Puissance Measure (P.M.) ผลการประเมินหลักสูตรพบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมี

ความสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เหมาะสมกับผู้เรียน มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน และมีค่า Puissance Measure (P.M.) สูงกว่า 11 ผลการนำหลักสูตรไปทดลองใช้พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเป็นผู้มีความรอบรู้ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัยใน 4 หลักสูตรย่อย ส่วนอีก 3 หลักสูตรย่อย มีจำนวนผู้มีความรอบรู้ ตั้งแต่ร้อยละ 78-96 ผลการวิเคราะห์และประเมินผลการนำหลักสูตรทดลองจากนักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และครูผู้สอนงานอาชีพ พบว่าส่วนใหญ่มีความพอใจในกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น

หทัยา เจียมศักดิ์ (2539, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องหัตถกรรมในท้องถิ่นชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยปรากฏว่า ได้หลักสูตรเรื่องหัตถกรรมในท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและพบว่า นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนและท้องถิ่นต้องการให้จัดการเรียนการสอนหัตถกรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องเครื่องปั้นดินเผา

วิทยา แสงงาม (2541, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การสานมวญ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการจัดทำวิชา/ รายวิชา เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ในกลุ่มงานพื้นฐานอาชีพและประเมินหลักสูตรโดยใช้วิธีการประเมินแบบ Puissance Measure (P.M.) เพื่อหาคุณค่าของหลักสูตรก่อนนำไปทดลองใช้ ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เหมาะกับผู้เรียน และมีค่า Puissance Measure (P.M.) สูงกว่า 10

นิตยา บุตรศรี (2542, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี โดยการสัมภาษณ์โรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 10 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะการปรับรายละเอียดเนื้อหาวิชา การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมโดยดำเนินการในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มงานพื้นฐานอาชีพในระดับประถมศึกษา ในลักษณะการนำความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมากำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชาและดำเนินการสอนเอง การเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามาถ่ายทอดความรู้ในโรงเรียน และการนำนักเรียนไปเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น ในการบริหารและการพัฒนาหลักสูตรนั้น ผู้บริหารส่วนใหญ่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการประกอบอาชีพ โดยการนำผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามาร่วมดำเนินการในด้านการจัดเตรียมสถานที่ การจัดบริการวัสดุหลักสูตร การประชาสัมพันธ์

หลักสูตร และการเตรียมบุคลากร ส่วนปัญหาที่พบ ได้แก่ ครูผู้สอนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ขาดข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีในท้องถิ่นและครูผู้สอนมีงานในหน้าที่มากจึงไม่มีเวลาหรือไม่คิดที่จะนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และผู้รู้ที่โรงเรียนเชิญมาถ่ายทอดความรู้ไม่มีทักษะในด้านวิธีการสอน จึงเป็นอุปสรรคต่อการถ่ายทอดการเรียนรู้

สาลินี อุดมผล (2542, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เรื่อง การเจียรไนนิล ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความต้องการให้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เรื่อง การเจียรไนนิล ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ มีความเหมาะสมและสอดคล้องที่สามารถนำไปทดลองใช้ได้ เมื่อนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านช่องด่าน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ผู้สอนและปราชญ์ชาวบ้านมีความรู้ ความเข้าใจในการนำหลักสูตรไปใช้ร่วมกัน และนักเรียนมีความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมตามที่หลักสูตรกำหนด ผลการประเมินหลักสูตรด้านเอกสารหลักสูตร ผู้สอน ปราชญ์ชาวบ้านและผู้เรียน พบว่าองค์ประกอบในเอกสารหลักสูตรมีความเหมาะสมสอดคล้องสามารถนำไปใช้ได้ และในส่วนของคาบเวลาเรียนควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน ผู้สอน และปราชญ์ชาวบ้าน มีความพึงพอใจในการนำหลักสูตรไปใช้ร่วมกัน รวมทั้งผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการเจียรไนนิล และมีเจตคติที่ดีต่อการเจียรไนนิล

สุกัญญา ร้อยพิลา (2542, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง บุคคลสำคัญระดับท้องถิ่นในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พัฒนาหลักสูตรโดยการให้นักเรียนเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน สัมภาษณ์ข้อมูลบุคคลสำคัญระดับท้องถิ่นจากคนในชุมชนและค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลในชุมชน นำข้อมูลมาจัดกระทำ ขยี้หลักสูตร จัดทำเอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความสมบูรณ์ของหลักสูตร ทดลองใช้หลักสูตรและประเมินผลการทดลองใช้ โดยทดลองกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เป็นตัวอย่างประชากร และแก้ไขปรับปรุงหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทุกคนมีค่าเฉลี่ยของคะแนนผ่านเกณฑ์การประเมินผลที่กำหนดไว้ คือ ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับหลักสูตรที่นำมาทดลองใช้ พบว่า นักเรียนมีความพอใจในเนื้อหาสาระ

กิจกรรมการเรียนการสอน และสื่อการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก เนื้อหาของเรื่องที่เรียนทำให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นคนในท้องถิ่นและมีความรักในท้องถิ่น

กาญจนาวรรณ คำสอนทา (2543, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มงานอาชีพ เรื่อง การทำปลาร้า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการศึกษาพบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ความต้องการของท้องถิ่นและความเหมาะสมกับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงสามารถนำไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันได้ แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้ นักเรียนสามารถทำคะแนนภาคปฏิบัติได้เฉลี่ยเท่ากับ 87.03 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มาก และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 76.55 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ดี

พชณี พงษ์สุภา (2544, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง งานใบตอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยวิธีการปรับรายละเอียดของเนื้อหาในกลุ่มงานพื้นฐานอาชีพและประเมินหลักสูตรโดยวิธี Puissance Measure (P.M.) ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรมีคุณภาพสูงและมีความสอดคล้องกับท้องถิ่นเหมาะสมกับผู้เรียน หลังการทดลองใช้ หลักสูตรพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

ยุพิน บุญญานาม (2544, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง จังหวัดระยอง กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องจังหวัดระยอง มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนได้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง จังหวัดระยองสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและมีความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

สมคิด เจริญหิรัญ (2545, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง การทำเทียนเจล โดยการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การพัฒนาหลักสูตร การนำหลักสูตรไปประเมินก่อนใช้โดยวิธีปุยซองค์ การนำหลักสูตรไปทดลองใช้และการปรับปรุงหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า ได้หลักสูตรสถานศึกษาที่มีคุณภาพปานกลาง โดยมีค่า Puissance Measure (P.M.) เฉลี่ย 9.32 นักเรียนที่ร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจในงานอาชีพสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 นักเรียนที่ร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรสถานศึกษามีคุณลักษณะที่พึงประสงค์อยู่ในระดับดีและสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรสถานศึกษา

อิทธิเดช น้อยไม้ (2545, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง นครปฐมบ้านเรา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง นครปฐมบ้านเรา มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนได้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น สูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น สูงกว่าก่อนเรียนตามหลักสูตรท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนส่วนใหญ่มีเจตคติที่ดีต่อจังหวัดนครปฐม มีความรัก และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

ปานเพชร ร่มไทร (2546, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง จังหวัดปราจีนบุรี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยมีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 5 ขั้นตอน คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การจัดทำสาระของหลักสูตร การประเมินหลักสูตรก่อนนำไปใช้ การทดลองใช้หลักสูตร และการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า ได้หลักสูตรสถานศึกษาที่อยู่ในระดับดีมาก ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองใช้หลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง จังหวัดปราจีนบุรี สูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรสถานศึกษา และเจตคติต่อหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง จังหวัดปราจีนบุรี หลังการทดลองใช้สูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สมพร วงษ์วรรณ (2547, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านของชาวไทยพวน จังหวัดปราจีนบุรี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร คือ การประยุกต์แนวความคิดการพัฒนาหลักสูตรของ Hilda Taba เป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างหลักสูตร การประเมินหลักสูตรเบื้องต้น และการทดลองใช้หลักสูตร การประเมินหลักสูตรโดยวิธี Puissance Measure (P.M.) เพื่อหาคุณค่าของหลักสูตรก่อนนำไปทดลองใช้ ผลการวิจัยพบว่า ได้หลักสูตรท้องถิ่นที่มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยในต่างประเทศ

ฮอบคินส์ (Hopkins, 1985, pp. 1824-1825-A) ได้วิจัยเรื่อง การจัดหลักสูตรท้องถิ่น สำหรับ Valley View School ผลการวิจัยสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อการจัดหลักสูตร คือ ปัญหาการปรับใช้แผนปฏิบัติการของโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม โรงเรียนขาดหลักสูตรที่มีเฉพาะท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่นไม่เรียกร้องให้มีการจัดทำหลักสูตรระดับท้องถิ่นของตน ไม่มีการวัดผลการเรียนเพื่อปรับปรุงหลักสูตร

ไททัส (Titus, 1988, pp. 49-50A) ได้วิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักสูตร: ความคิดเห็น และแนวความคิดในการออกแบบหลักสูตรจากกลุ่มที่คัดเลือกในเมืองแคนซัส พบว่า การบูรณาการหลักสูตรนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับนักเรียนในเกรด 1-12 โดยการบูรณาการหลักสูตรนั้นต้องเกี่ยวข้องในเรื่อง (1) จะบูรณาการหลักสูตรเมื่อใดจึงจะมีความเหมาะสม (2) ครูผู้สอนที่มีความรู้ ความสามารถเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการบูรณาการหลักสูตรและการบูรณาการหลักสูตรนั้น ควรประยุกต์มาจากหลักสูตรท้องถิ่นและผลการวิจัยเพิ่มเติมเป็นสำคัญ

ชาบอท (Chabot, 1988, p. 596-A) ได้ศึกษาการรับรู้ของครูประถมต่องานด้านหลักสูตร โดยใช้กรอบทฤษฎีของ กูดแลดและบัลลิส การศึกษาครั้งนี้ทำในมลรัฐคอนเนคติกัต ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มมาจากครูที่มีความสามารถในการสอนของโรงเรียน ประถมศึกษา จำนวน 18 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 66 ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในหลายสาขาวิชาในรอบ 4 ปีที่ผ่านมา รวมทั้งไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างครูในเมืองกับในชนบท

แคปเนอร์ (Kapner, 1991, pp. 52-01A) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการพัฒนาและออกแบบหลักสูตรโปรแกรมการศึกษาคอมพิวเตอร์ ของโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 3 แห่ง ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาและการออกแบบหลักสูตรนั้น (1) ต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้เชี่ยวชาญในการจัดทำหลักสูตรและคุณภาพของหลักสูตร (2) ผู้ประกอบการไม่ได้ประยุกต์ใช้ทฤษฎีทางการศึกษาในหน้าที่การงาน (3) การขาดความรู้ ความเข้าใจในรูปแบบและแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร และ (4) ผู้วางแผนหลักสูตรมีความสนใจต่อการวางเป้าหมายทางการศึกษาในระดับน้อย

วิเวียน (Vivian, 1996, p. 3160-A) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและรูปแบบการคิดเรื่องการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรดูแลสุขภาพ พบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าว ช่วยให้การเรียนรู้เกี่ยวกับความเชื่อในการดูแลสุขภาพแต่ละท้องถิ่นเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ยังให้ผลสัมฤทธิ์คงเดิม เมื่อนำไปใช้สอนกับท้องถิ่นในลักษณะเดียวกัน การนำไปสอนพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ด้านการฝึกอบรม ส่วนด้านเนื้อหา ด้านทักษะ และโดยรวมไม่แตกต่างกัน สำหรับรูปแบบการคิด ด้านความรู้ ความจำ ด้านความเข้าใจ และโดยรวมไม่แตกต่างกัน

คันชา (Cuncha, 1997, p. 2884-A) มีความคิดเห็นว่าการศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรโภชนาการศึกษามีจุดประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตร โดยให้บุคคลในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตร พบว่า การให้ชุมชนมีอำนาจในการกำหนดนโยบายกระบวนการและการวางแผน ทำให้สามารถส่งเสริมการปฏิบัติงานร่วมกันของประชาชนสามารถ

พัฒนาแนวทางสู่ความสำเร็จ และทำให้ประชาชนมีความเสียสละมอบเครื่องมือที่ส่งเสริมหลักสูตร พร้อมทั้งทำให้ประชาชนและผู้มีความเชี่ยวชาญด้านหลักสูตรสามารถออกแบบหลักสูตรร่วมกันได้

จากการศึกษางานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหา สอดคล้องกับชุมชนและความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง มีความภาคภูมิใจและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม